

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ**

21

BAHAR 2006

- Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SÜİFD), hakemli bir dergi olup, yılda iki defa (Bahar/Güz) yayınlanır.
- Dergide telif, tercüme, makale, araştırma notu, tebliğ ve konferans metinleri, kongre, sempozyum, panel vb. tanıtımları, kitap, tez değerlendirmeleri, literatür incelemeleri, sadeleştirmeler, bilimsel röportajlar, çağdaş ve geçmiş ilim adamlarıyla ilgili tanıtımlar vb. yazılar yayımlanır.
- SÜİFD, tüm araştırmacılara açıktır. Bilimsel ölçütlere ve yayın ilkelerine uygun her çalışma dergide yayımlanabilir.
- Yayımlanacak yazılar 12 punto Times 1,5 satır aralığı standardında (resim, şekil, harita vb. ekler dahil) 30 sayfa (A4) geçmemelidir. Bir yazanın aynı sayıda toplam sayfa sayısı 30'u geçmeyecek şekilde en fazla 2 makalesi yayımlanabilir. Hakemli çalışmaların dışındaki (tanıtımlar, bilimsel röportajlar, biyografiler vb.) buna dahil değildir.
- Makalelerin 100–150 kelime arası özeti ve bu özeti iki dilde (Arapça ve bir Batı dilinde) çevirisi; yabancı dilde yazılan makalelerin ise Türkçe ile Arapça çevirisi verilir. Arapça bir makalenin Türkçe ve herhangi bir Batı dilinde özeti verilmelidir. Makale başlığının ise İngilizce çevirisi yapılır.
- Yazılar (tercümeler orijinal metinleriyle birlikte) üç nüsha halinde editöre teslim edilir. Bunlardan ikisinde yazarın tanıtıcı isim ve akademik ünvan yer almaz.
- Makaleler en az iki hakemin incelemesinden geçtikten sonra yayımlanır.
- Yazıların bilimsel, hukukî ve dil yönünden sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.
- Her sayının hakemleri o sayıda belirtilir.

S.Ü. İlahiyat Fakültesi Adına Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Önkal

Editör

Prof. Dr. Mehmet Bayyigit

Yayın Yürütme Kurulu

Prof. Dr. A.Turan Yüksel,
Prof. Dr. Ahmet Yaman,
Doç. Dr. M. Bahaüddin Varol,
Yrd. Doç. Dr. Seyit Bahçıvan,
Yrd. Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır,
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Çaycı,
Arş. Gör. Dr. Huriye Martı,
Arş. Gör. Dr. Muhiddin Okumuşlar,
Arş. Gör. Fikret Karapınar,
Arş. Gör. Lütfi Cengiz,
Arş. Gör. Mehmet Harmancı,
Arş. Gör. Doğan Kaplan.

Danışmanlar Kurulu

Prof. Dr. Ünver Günay (Erciyes Üniversitesi),
Prof. Dr. Mustafa Fayda (Marmara Üniversitesi),
Prof. Dr. Bilal Kuşpınar (Mc. Gill University),
Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal (Ankara Üniversitesi),
Dr. İbrahim Kalın (Colloge of The Holy Cross, İSAM),
Prof. Dr. Ahmet Önkal, Prof. Dr. Hüsamettin Erdem,
Prof. Dr. Bilal Saklan Prof. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu,
Prof. Dr. Mehmet Aydın, Prof. Dr. M. Ali Kapanar
Prof. Dr. Mustafa Uzunpostalcı, Prof. Dr. İsmet Ersöz,
Prof. Dr. Süleyman Toprak Prof. Dr. Zekeriyâ Güler,
Prof. Dr. İ.Hakkı Sezer, Prof. Dr. Mehmet Bayyigit
Doç. Dr. Şahin Filiz, Doç. Dr. Fevzi Günüş,
Doç. Dr. Dilaver Güner Doç. Dr. A.Saim Antan,
Doç. Dr. Naim Şahin, Doç. Dr. Ahmet Yılmaz,
Yrd. Doç. Dr. Seyit Bahçıvan,
Yrd. Doç. Dr. Bayram Dalkılıç,
Yrd. Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır

İletişim Adresi

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
42090 Meram/KONYA
Tel-Fax: 0332.323 82 50-51 / 323 82 54
e-posta: ilahiyatdergisi@selcuk.edu.tr

ISSN: 1300 – 5057

A. GİRİŞ

Dünya nüfusunun % 0.06'sının bağlı olduğu Jainizm, Hindistan'da yaklaşık M.Ö. VI. yüzyılda ortaya çıkan ve Hinduizm'den ayrılan dini cereyanlardan birisidir.¹ Millî bir din ve millî bir karaktere sahip olmakla birlikte bazı Dinler Tarihçileri onları, Hinduizm'in bir mezhebi veya tarikatı olarak görmüşlerdir.² Müntesipleri

yaklaşık üç veya dört milyon kadardır. Bunların büyük çoğunluğu, Hindistan'da; Gucarat, Rajasthan ve Uttar Pradesh'te bir kısmı da güneyde Mysore bölgesindedir.³ Jainizm M.Ö. VIII. yüzyıla kadar geri giden ve 23. Tirthankara Parsva (Parshvanatha)'ya dayanan bir geçmişe sahiptir. Parsva'nın ortaya attığı düşünceler 24. Tirthankara olarak kabul edilen Guru Vardhamana Jnatriputra yani Mahavira tarafından sistemleştirilmiş ve dinî hareket hâlini almıştır.⁴

Bu dinî hareket, aslında Hindu toplumu içinde ortaya çıkan reformcu mezheplerden birisidir ki, M.Ö. VI. yüzyılda Hinduizm'de iki temel reform hareketi görülmüştür; her ikisi de daha sonraları farklı dinler olarak telakki edilmiştir: Bunlar Jainizm ve Budizm'dir. Her ikisi de alışılmış anlamda mevcut tanrı kavramına karşı bir reaksiyon özelliğine sahiptir. Her ikisi de, tanrıların yardımına başvurmaksızın Samsara (tenasüh-ruh göçü) Çarkı'ndan kurtulmayı ve *moksha*'yı kazanmayı hedefleyen dinî hareketlerdir. Jainizm, Budizm'den tarih itibarıyla daha öncedir. Doğrusu Jainizmin başlangıcı, M.Ö. VI. yüzyıldan biraz daha gerilere gider.⁵

Jainizm, Brahmanlara, onların âyin usullerini hafife almakla birlikte; umumî ruh göçü teorisinden esinlenmiştir. Jainizm, Brahmanların otoritesine karşı bir mukavemet, politeizme, çok katı kast sistemine ve kanlı kurbanlara karşı bir reak-

JAINİZM

Galip ATASAĞUN

Yrd. Doç. Dr., S.Ü.İlahiyat Fakültesi
Dinler Tarihi Öğretim Üyesi

¹ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, Dinler Tarihi, Editör: Nuray Serter, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1993, s. 61.

² Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 61; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara, 1997, III. Basım, s. 106; Osman Cılacı, Günümüz Dünya Dinleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s. 176.

³ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 61; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, Nüve Kültür Merkezi, Konya, 2005, s. 347, "Jainizm" maddesi.

⁴ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 61; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 107; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 347, "Jainizm" maddesi; Ahmet Güç, Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban, Düşünce Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 98.

⁵ Charles S. Braden, "Jainism", An Encyclopedia of Religion, Editör: Vergilius Ferm, New Jersey, 1959, s. 384-385; Louis Renou, Hinduizm, Tercüme: Maide Selen, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 33.

siyon sergilemektedir.⁶ Jainler, insanların eşitliğine inanıyor ve bunu kast ayrımı yapmaksızın, herkesle yemek yiyerek ispatlamaya çalışıyorlardı.⁷ Jainizm, Vedaların otoritesini inkar etmiş ve bu yüzden Brahmanlar tarafından heretik (sapık) olarak telakki edilmişlerdir.⁸

Jainizm, Budizm gibi monastik yani manastır hayatının ağırlık kazandığı bir dindir.⁹ Jainizm'de zühd hayatı çok önemli bir yer tutar. En ufak bir böceği incitmeye aşırı derecede özen gösterirlerken, kendi nefislerine işkenceye kadar varan uygulamalar yaparlar.¹⁰

Jainizm, Brahmanların etkisine ve bazı Hint düşünce sistemlerine karşı olarak ortaya çıkmasına rağmen, Hint düşüncesinin genel çerçevesini ve bazı mabed âyinlerinde Brahmanların rolünü kabul etmektedir.¹¹

Geleneksel olarak Jainizm'de kurtuluş, insanın kendi çabasıyla kazanılan bir şeydir. Bu da temel olarak zahitlik prensibiyle mümkündür. Üç cevher; Bilgi, İnanç ve Doğru Davranış, nihai kurtuluş olarak vurgulanmıştır. Diğer Hindu gruplardan daha ziyade, onlar *Ahimsa* (şiddetsizlik)'ya yani zarar vermeme prensibine önem verirler¹², her türlü canlıyı öldürmeyi yasak etmişlerdir. Bundan dolayı hayvancılık ve ziraatçılıktan uzak durarak tahsil ve iş hayatını tercih etmişlerdir. Beslenme rejimleri oldukça sıkıdır. Beslenmeleri için biraz meyve ve sebze yeterlidir. İyi bir Jainist, içtiği suyu, aldığı havayı süzmek zorundadır. Bunun için ağız ve burunlarını küçük bir *muslin* (bez)'le kapatır, en küçük bir canlıyı bile öldürmemek için yolda yürürken dalları yumuşak bir süpürge ile yürüyecekleri yerleri süpürürler.¹³

Jainist mabedler, Hindistan'daki sayısız mabedlerin en dikkat çekici ve şatafatlıları arasındadır.¹⁴ Jainist cemaat; keşişler ve laiklerden oluşmuştur. Dürüst ve sade bir hayat sürmeyi prensip edinen Jainistler, ancak kendi dinlerine uyanların ölümsüzlüğüne inanırlar. Onlara göre kainat ebedidir, yaratılmamıştır. Cennet ve Cehennem vardır. Jainist cemaatin idaresi rahip ve rahibelerin elindedir. Mabedteki ibadetler, rahipler tarafından değil, halk tarafından idare edilir.

⁶ Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, s. 108; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 61; Baki Adam-Mehmet Katar, *Dinler Tarihi*, Editör: Mehmet KATAR, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1999, s. 27; Osman Cilacı, *Dinler ve İnançlar Terminolojisi*, Damla Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 185, "Jainizm" maddesi.

⁷ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 61.

⁸ Hermann Jacobi, "Jainism", *Encyclopedia of Religion and Ethics* (I-XIII), Editör: James Hasting, New York, 1951, VII/465; E.E. Kellert, *A Short History of Religions*, London, 1948, s. 412; Louis Renou, a.g.e., s. 33.

⁹ Hermann Jacobi, "Jainism", VII/465.

¹⁰ Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, s. 108; Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, s.347, "Jainizm" maddesi.

¹¹ Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 108.

¹² Charles S. Braden, "Jainism", s. 385.

¹³ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 67; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 108; Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, s. 347, "Jainizm" maddesi; Ahmet Güç, a.g.e., s. 100.

¹⁴ Charles S. Braden, "Jainism", s. 385.

İbadet esnasında Tirthankaralarla ilgili ilahiler söylenir. Bazen Hindu tanrılarına tövbe ve ibadet ederler. İçki kullanmazlar.¹⁵

Jainizm daha çok asiller ve halk arasında yayılmış¹⁶, kesinlikle geniş bir yayılım gösterememiş, yalnızca güçlü olduğu noktalarda tutunabilmiştir. Sonra büyük kıyımların yaşandığı Shivacı ve Vishnucu akımların yeniden canlandığı XII. yüzyıla doğru gerilemiş ve Hinduizm üzerinde pek etkili olamamıştır.¹⁷

B. TARİHÇE

Jainizmin başlangıcıyla ilgili dokümanlar karmaşıklık ifade etmektedir. Mahavira'nın ölüm tarihi yani Nirvana'ya girişi M.Ö. 527-526 yıllarına tekabül etmektedir ki, geleneksel Jain takviminin başlangıç noktasını oluşturur; fakat bazı bilim adamları Mahavira'nın ölüm tarihini yaklaşık yüz yıl daha geç hesaplarlar (M.Ö. 427-426). Ne de olsa Jain topluluğu sadece Mahavira tarafından kurulmamıştır. Daha doğrusu, onun müntesipleri, 23. Tirthankara Parsva'nın takipçileri ile karışmışlar, yeniden yapılanmışlar ve reformlar bunu takip etmiştir. Onbeş emir eski kanunlara ilave edilmiştir. Günah çıkarma ve pişmanlık pratikleri, çıplaklık, dini yeminler etmek Mahavira'nın müntesipleri arasında tavsiye edilir olmuş, gerçi çıplaklık Parsva'nın müntesipleri üzerinde pek tesirli olmamıştır.¹⁸

Rahiplerin davranışlarındaki bazı farklılıklar kabul edilmekle beraber müna-kaşalar, M.Ö. IV. yüzyılın sonlarında bir artış göstermiştir. Rivayet edildiği üzere, bir kıtlık sonrası, çeşitli dini gruplar XI. âcarya (dinî lider) Bhadrabahu'nun başkanlığında güneye göç etmek zorunda kalmışlardır. Sonuçta M.S. 79 yılında Jainist cemaat iki ana mezhebe ayrıldı: *Digambaralar* "Hava giyinenler-Çıplaklar" ve *Shvetambaralar* "Beyaz giyinenler". Bu bölünme ile birlikte doktrin her iki grup içinde belirginleşti. Ana doktrinlerdeki önemli kararlar Shvetambaralar ve Digambaralar tarafından açıklanmıştır.¹⁹ Diğer taraftan epigrafik ve literatür kayıtları bu dini grupların (*gana*) hâlâ var olduğunu ispat etmektedir. Bu gruplar dal (*sakha*)'lara ve okul (*kula*)'lara tekrar bölünmüştür.²⁰

Mahavira'nın cemaatinin dikkate değer organizasyonu, yoksul ve fakirler için sabit bir tesis ve müntesiplerinin devamlılığıyla ispat edilmiştir. Mahavira, rahip ve rahibeler topluluğunun idaresini, onbir baş havarisine veya *ganadharalara*

¹⁵ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 61, 65-66; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 110-111; Osman Cilacı, Günümüz Dünya Dinleri, s. 176.

¹⁶ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 62; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 107; Osman Cilacı, Günümüz Dünya Dinleri, s. 176.

¹⁷ Louis Renou, a.g.e., s. 33.

¹⁸ Colette Caillat, "Jainism", The Encyclopedia of Religion (I-XVI), Editör: Mircea Eliade, New York, 1987, VII/507.

¹⁹ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, Translated: Willard R. Trask, Chicago, 1978, II/227; Geoffrey Paminder, World Religions From Ancient History to The Present, New York, 1983, s. 243; Colette Caillat, "Jainism", VII/507; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2002, II. Basım, s. 78; A. Hilmi Ömer Budda, Dinler Tarihi, Vakıf Gazete-Matbaa Kütüphanesi, İstanbul, 1935, s. 124-125.

²⁰ Colette Caillat, "Jainism", VII/507.

emanet etmiştir. Bu onbir havarinin reisi Gautama Indrabhuti idi.²¹ Onun meslektaşları Sudharman'ın kendi öğrencisi Jambu'ya Mahavira'nın sözlerini ve telkinlerini öğrettiği söylenir. Böylece Shvetambaraların kutsal kitap külliyesi, dinî lider (*âcarya*)'lerin kesilmeyen bir silsilesiyle Shudharman'a kadar geri gider.²²

Kutsal metinlerin tarihi, onları unutulmaktan koruma çabaları doğrultusunda daha da ileri götürülür. Bunun sonucu olarak Mahavira'dan yaklaşık iki asır sonra Pataliputra yani bugünkü Patna'da bir konsil toplanmıştır. Bu konsilde, Jain geleneklerinde en son *Purvas* olduğu ittifakla kabul edilen Bhadrabahu büyük bir rol oynamıştır. Diğer konsiller daha sonra Shvetambaralar tarafından toplanmıştır. Bunların en önemlisi olan ve Kathiawar'da-Gujarat'ta M.S. V. yüzyılın ikinci yarısında toplanan Valabhi Konsili'nde kapanışta kutsal metinlerin birçok el yazması çoğaltılarak, Jainist cemaate dağıtılmıştır. Mamafih, Digambaralar bu külliyeğin güvenilirliğini inkar ederek, bunun yerine önceki kanonik tezlerin güvenilirliğini kabul etmişlerdir.²³

Mahavira'dan sonra Jainist cemaat Magadha (Bihar)'dan batıya ve güneye uzun bir kervan yoluyla göç etmişlerdir. Jainistler, sayısız yöneticinin yardımını ve teveccühünü gördüklerini açıklamışlardır. Her ne kadar mübalağa söz konusu ise de Jainler, Mahavira'nın çağdaşı Magadha Kralı Bimbisara ve sonra Bhadrabahu'yu takip ederek, Sravana Belgola Köyü'nü kuşbakışı gören tepelerden birinde ölümüne oruç tuttuğu söylenen Maurya İmparatoru Candragupta Maurya'yı da içeren prensler tarafından desteklenmişlerdir. M.S. V. yüzyılda Digambaralar Deccan'da özellikle de Karnataka'da etkili olmuşlardır. Ganga Rastrakuta ve diğer hükümdar sülalelerin yönetimi altında Jain kültürü şüphesiz gelişmiştir. Şimdi yok olmuş olan ve aralarında çok meşhur Yapaniya Mezhebî'nin de olduğu sayısız mezhepler kurulmuştur. Bununla birlikte M.S. X. Yüzyılda Vaisnavizm ve Saivism, Tamil bölgesinde Jainizmi ezmiştir ve M.S. XII. yüzyılda ise onlar Karnataka'da olduğu gibi Jainizm üzerinde zafer kazanmışlardır. Shvetambaralara gelince; onlar özellikle Gujarat'ta başarılı olmuşlardır. Orada onların ünlü din âlimlerinden biri olan Hemacandra (1089-1172), Calukya Kralı Kumarapala (1144-1173)'ya hizmet etmiş ve krallık bünyesinde bazı Jain kurallarını uygulamıştır. Gerileme, onun ölümünden hemen sonra başlamış ve Müslümanların fethiyle hız kazanmıştır. Jainist faaliyetler, onun ölümüyle durmamıştır. Şimdiki Rajasthan'daki Abu Dağı üzerinde mükemmel mabedler inşa edilmiştir. Çeşitli reformist mezheplerin ortaya çıkması, Shvetambaraların canlılığını kanıtlamaktadır. Moğol Hükümdarı Ekber Şah (1555-1605) zamanında bile Jain doktrini başarılı olmuştur. Bu mezheplerden bazıları daha uzun ömürlü olmuştur. 1653 yılında kurulmuş olan *Sthanakvasin* ve 1761 yılında kurulmuş olan *Terapanthine* mezhepleri, heykellere

²¹ Colette Caillat, "Jainism", VII/507; Colette Caillat, "Mahavira", The Encyclopedia of Religion (I-XVI), Editör: Mircea Eliade, New York, 1987, IX/129; Mircea Eliade-Ioan P. Couliano, Dinler Tarihi Sözlüğü, Tercüme: Ali Erbaş, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997, s. 74; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 78.

²² Colette Caillat, "Jainism", VII/507.

²³ Colette Caillat, "Jainism", VII/507; Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/227; S. Krishna Saksena, "Jainism", Encyclopedia Britannica (I-XXIII), Editör: Warren E. Preece, Amerika, 1965, XII/846; Ekrem Sankıoğlu, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2002, IV. Basım, s. 188.

ve mabed ibadetlerine olan güçlü muhalefetleriyle bilinirler ve şimdiki *Anuvrata* hareketi, Terapanthin rahip âcarya Sri-Tulsi tarafından 1949 yılında kurulmuştur.²⁴

Jain topluluğu asla ilk ihtişamını kazanamamıştır. Jainler, günümüzde tamamen gözden kaybolmamıştır. Digambaralar; Maharashtra ve Karnataka'da ve Shvetambaralar Penjab, Rajasthan ve Gujarat'da varlıklarını sürdürmektedirler. Jainist iş adamları genellikle Hindistan'ın ana şehirlerinde ve aynı zamanda Hindistan'ın dışında birçok yerde aktif olarak faaliyetlerini yürütmektedirler.²⁵

C. KURUCUSU VARDHAMANA JNATRIPUTRA (MAHAVİRA-JİNA)'NİN HAYATI

İlk Tirthankara Rsabha geleneklere göre Jainizmin kurucusudur; fakat onun ismi Veda'larda geçmesine rağmen, Purana'larda onunla ilgili bilgiler çok daha azdır.²⁶ Jainizmin kurucusu Vardhamana Jnatriputra (Mahavira-Jina) olarak gösterilirse de, aslında Jainizm, 23. Tirthankara olan Parsva (Parshvanatha)'ya (M.Ö. VIII. yüzyıl) kadar geri giden bir geçmişe sahiptir. Parsva, *Nigantha* (Sanskritçe Nirgrantha; Prakritçe Nigganta) (bağımsızlar, azad olanlar, kurtuluşlar yani Karma faaliyet, iş ve eserinin bağlarından çözülmüş olanlar; bekârlar) Mezhebi'nin kurucusu olarak bilinir. Vardhamana'dan 250 yıl önce yaşadığı söylenen Parsva'nın tarihi bir şahsiyet olduğu, kabul edilmektedir. Bu sebeple, Jainizmin bu zat tarafından kurulduğu söylenilerek, bu hareketin başlangıcı M.Ö. 850 yıllarına kadar geri götürülmektedir. Her ne kadar Jainizmin M.Ö. VI. yüzyılda Vardhamana tarafından kurulduğunu söyleyenler varsa da, bu tarihin, bu dinî hareketin başlangıcını değil, Parsva tarafından ortaya konulan doktrinin, Vardhamana tarafından ıslah edilmek suretiyle geliştirilerek sistemleştirildiği ve tekrar önem kazandığı devreyi gösterdiğini ileri sürenler de olmuştur. Bundan dolayı, Vardhamana önceleri bu dinî hareketin kurucusu olarak görürlerken şimdi ise reformcu olarak nitelendirilmektedir.²⁷

Benares'te doğduğu kabul edilen ve Benares'li bir kralın oğlu olan Parsva'ya "*Parshvanatha*" (Muzaffer) adı verilmiştir. Parsva 30 yaşlarında dünya hayatını terk etmiş, her şeyi öğrenip, bilgeliğe ulaşmış ve vaaz etmeye başlamış, sekiz cemaat kurduktan sonra, M.Ö. 776 yılında yüz yaşında bir dağ başında ölünceye kadar aylarca perhiz yapmıştır. Parsva, hâlâ günümüzdeki Jainlerin kült ve mitolojisindeki istisnai yerini muhafaza etmektedir. Parsva, Vardhamana ve Budda'nın hayat hikayelerindeki büyük benzerlikler dikkat çekmektedir. Her üçü de Ksathriya (Prensler-Askerler) Kastı'na mensuptur.²⁸ Jainist kaynaklara göre

²⁴ Colette Caillat, "Jainism", VII/507-508.

²⁵ Colette Caillat, "Jainism", VII/508.

²⁶ S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846.

²⁷ S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846; Annemarie Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, Güven Matbaası, Ankara, 1955, s. 176; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 107; A. Hilmi Ömer Budda, a.g.e., s. 120-121.

²⁸ Mircea Eliade, *A History of Religious Ideas (I-II)*, From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/85; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846; E. Royston Pike, "Jainism", *Encyclopedia of Religion and Religions*, London, 1951, s. 203; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 107.

Parsva'nın kurduğu dinî harekette; öldürmemek (*ahimsa*), hakikati-doğruyu söylemek (*suntra*), çalmamak (*asteya*) ve affedici olmak ana kurallar idi.²⁹

Günümüzde büyük bir çoğunluğa göre Jainizmin kurucusu olarak kabul edilen Vardhamana Jnatiputra (Mahavira-Jina)'nın hayatını şu şekilde özetleyebiliriz:

M.Ö. VI. yüzyılda Doğu Hindistan'da vaaz eden sayısız filozof ve din öğreticilerinden biri de Jainizmi sistematize eden ve onun kurucusu olarak farz edilen Vardhamana'dır. Ona, ailesi tarafından Vardhamana (muvaffak olmuş-başarılı olmuş³⁰, mutlu³¹, artan-çoğalan-büyüyen³², kendiliğinden artan-fazlalaşan³³) ismi verilmiştir. Tanrılar onu, korku ve tehlike karşısında ayakta durmasından dolayı "Mahavira" (Büyük Kahraman) olarak isimlendirmişlerdir.³⁴ Ayrıca ona bilgeliğe ulaşarak kurtuluşa ermesi ve insanî ihtiraslarından kurtulması sonucu "Jina" (Fatih-Muzaffer-Galip) isminin de verildiğini görüyoruz.³⁵ Bundan dolayı onun müridleri Jainler olarak isimlendirilmiş ve bu dini harekete de Jainizm denilmiştir.³⁶ Bu unvanlardan başka Budist metinlerinde Vardhamana'dan "Nataputra" (Nataların Oğlu) olarak söz edilmektedir.³⁷

Vardhamana'nın mitik biyografisi Shvetambara geleneğinin merkezinde yer almış ve Hint kutsal şahsiyet (*mahapuraşa*) paradigmasına uygun olarak şekil değiştirmiştir. Vardhamana, Bihar'da bir Brahmanın eşi Devananda'nın rahmine düşer, ancak bir krallık ailesinde dünyaya gelsin diye, Tanrı Indra tarafından embriyonu, Magadha'nın hükümdarlık eden ailelerine akraba olan Vaisali'li bir prenses olan Trisala'nın rahmine transfer edilmiştir.³⁸ Bu husus Shvetambara kutsal metinlerinde ve minyatürlerinde bu şekilde tasvir edilmiştir. Bu olay Krishna hikayesini hatırlatmaktadır ki, Digambaralar tarafından reddedilmiştir. Görüldüğü gibi,

²⁹ A. Hilmi Ömer Budda, a.g.e., s. 121.

³⁰ Colette Caillat, "Mahavira", IX/128; Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/86.

³¹ Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 73.

³² E. Royston Pike, "Mahavira", Encyclopedia of Religion and Religions, London, 1951, s. 240.

³³ Osman Cilacı, Dinler ve İnançlar Terminolojisi, s. 377, "Vardhamana" maddesi.

³⁴ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/128.

³⁵ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/86; Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 73; Charles S. Braden, "Mahavira", An Encyclopedia of Religion, Editör: Vergilius Ferm, New Jersey, 1959, s. 463; Colette Caillat, "Jainism" maddesi, s. 507; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846; Felicien Challeye, Dinler Tarihi, Tercüme: Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, İstanbul, trz., s. 63; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 107; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 62; Mehmet Aydın, Dinler Tarihi-ne Giriş, s. 78; Jean Varenne, "Hinduizm", Din Fenomeni, Tercüme: Mehmet Aydın, Tekin Kitabevi, Konya, 1993, s. 316; Ekrem Sankıoğlu, a.g.e., s. 188; Annemarie Schimmel, a.g.e., s. 176; Mehmet Taplamacıoğlu, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1966, s. 157-158; Bakı Adam-Mehmet Katar, a.g.e., s.27; Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzündeki Dinler Tarihi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1958, II. Basım, s. 92.

³⁶ Mircea Eliade-Joan P. Couliano, a.g.e., s. 73; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 62; Bakı Adam-Mehmet Katar, a.g.e., s.27.

³⁷ S. Krishna Saksena, "Jainism" maddesi; XII/846; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 62; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 347, "Jainizm" maddesi.

³⁸ Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 73-74; Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/128; Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/85; Hermann Jacobi, a.g.md., VII/466.

Jainizmin iki mezhebi olan Shvetambaralar ve Digambaraların 24. Tirthankara Vardhamana'nın biyografisinde anlaşamamaktadırlar.³⁹ Vardhamana'nın ana rahmine düşüşü annesinin görmüş olduğu on dört veya on altı uğurlu rüyaya dayandırılmaktadır ki, Trisala bu rüyalarında beyaz bir fil, beyaz bir boğa, bir aslan, Tanrıça Sri, dolunay, doğan güneş, süt okyanusu v.s. görmüş, bu rüyalar sık, sık Jain literatüründe dile getirilmiş, elyazmalarında ve mabedlerde de tasvir edilmiştir.⁴⁰ Vardhamana ana rahmine düştükten hemen sonra, söylendiğine göre gerek kendisinde gerekse etrafında büyük değişme ve gelişmeler olmuştur.⁴¹

Vardhamana'nın babası Siddhartha bir rivayete göre Licchavis Kabilesi'nin⁴², diğer bir rivayete göre ise Nata⁴³ veya Naya Kabilesi'nin⁴⁴ reisidir ve Ksathriya (Prensler-Askerler) Kastı'na mensuptur.

Rivayet edildiğine göre; Vardhamana, daha ana rahmindeyken "*ahimsa*" pratiklerine başlamış ve çok dikkatli imiş, annesine hiç ızdırap vermemiş, hatta anne ve babası ölmeden, dünyadan feragat etmemeye yemin etmiştir. Onun doğumu evrensel sevinç ve cömertlik sebebi olmuştur.⁴⁵

Jainlere göre Vardhamana, M.Ö. 599 yılında, günümüzde Patna olarak bilinen Bihar'ın 27 mil kuzeyinde şimdi Basarh olarak bilinen Vaisali şehrinin yakınında Kundagrama Köyü'nde, Siddhartha ve Trisala'nın ikinci erkek çocuğu olarak doğmuştur.⁴⁶ Bir dizi prophetik/İlhamî rüya ile bir kurtarıncının yani *cakravartin*'in doğumu her iki anneye de müjdelenmiştir. Tıpkı Budda ve Zerdüş'tün doğumunda olduğu gibi Vardhamana'nın doğum gecesi büyük bir aydınlık olmuştur.⁴⁷ Batılı bilim adamlarının hesaplamalarına göre ise, onun doğumu, belki de elli yıl sonra yani M.Ö. 549 yılında vuku bulmuştur.⁴⁸

Vardhamana, bir prens gibi yaşamış ve prens eğitimi almıştır. Ailesi, 23. Tirthankara (literatürde: "Nehirden geçit bulanlar", başka bir deyişle "Yol açıcılar", "Kurtuluş habercileri") ve "Pontifex" (Köprüler yapan) Parsva'nın doktrinini takip ediyordu. Bu yüzden Vardhamana, Parsva'nın dinî kurallarına göre yetiştirilmiştir.⁴⁹

³⁹ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/128-129.

⁴⁰ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 74.

⁴¹ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129.

⁴² Charles S. Braden, "Mahavira" maddesi, s. 463.

⁴³ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 62; A. Hilmi Ömer Budda, a.g.e., 121.

⁴⁴ S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846.

⁴⁵ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129.

⁴⁶ Helmut von Glasenapp, "Mahavira, Vardhamana Jnatiputra", Encyclopedia Britannica (I-XXIII), Editör: Warren E. Preece, Amerika, 1965, XIV/630; Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/128; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846; E. Royston Pike, a.g.e., s. 240, "Mahavira" maddesi; Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 242; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 62; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 347, "Jainizm" maddesi; A. Hilmi Ömer Budda, a.g.e., s. 121.

⁴⁷ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/85-86.

⁴⁸ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/128.

⁴⁹ Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 74; Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; A. Hilmi Ömer Budda, a.g.e., s. 121.

Shvetambaralara göre Vardhamana, Prenses Yashoda ile evlenmiş ve ondan Anojya isimli bir kız çocuğu olmuştur.⁵⁰ Vardhamana'nın damadı Jamali, Jainizmdeki ilk bölünmenin sorumlusu olarak görülmüştür.⁵¹ Digambaralar ise Vardhamana'nın böylesi dünyevi bağlarının olmadığını söyleyerek onun bekâr olduğunu iddia etmişlerdir.⁵²

Vardhamana, 30 yaşında iken, anne ve babasını kaybetmiş, abisi Nandivardhana'nın iznini alarak, sahip olduğu bütün mal ve mülkünü dağıtmış, evini, karısını ve çocuğunu terk ederek Jina Parsva geleneğine göre dilencilik yoluyla çok katı bir zühd hayatı yaşamaya karar vermiş, dünyadan ferağat ederek, rahiplik elbisesi giymiş ve rahiplik işareti olarak, saçından beş perçem koparmıştır. Bu olay genellikle Jainist tasvirlerde, Tanrı İndra'nın Vardhamana'nın sadakatle kopararak, elinde tuttuğu saçlarını kabul ederken tasvir edilmiştir. Vardhamana gezginci ve katı bir zühd hayatı (sramana) yaşadı, yiyecek için dilendi. Dört aylık Muson Yağmurları dönemi hariç Ganj Vadisi'nin doğu bölgesinde bir yerden diğerine seyahat etti. Digambaralara göre Vardhamana derhal süslü elbiselerini çıkarmış ve çıplak olarak dolaşmaya başlamıştır. Halbuki Shvetambaralar bunun feragat olayından sadece onüç ay sonra olduğuna inanırlar. Böylesi tartışmalar farklı düşüncelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum, kutsal hayatta çıplaklığın önemiyle ilgilidir. Vardhamana, Parsva'nın öğretilerini yenilemiş ve tamamlamıştır. Vardhamana'nın dünyaya bağımlılıktan kurtulma maksadıyla üzerindeki elbiselerini çıkarıp tamamen çıplak olarak dolaşması, Parsva tarafından ikame edilen gelenekten onu ayıran bir yeniliktir ki, bu durum daha sonra takipçileri tarafından örnek olarak alınmış ve Jainizmin iki ana mezhebinden biri olan Digambaraların bir işareti haline gelmiştir.⁵³

Vardhamana otuz ay murâkabe egzersizlerinden sonra yaklaşık onüç yıl, az yiyip-içmeye, az uyumaya, nefsi arzularını engellemeye, dünya zevklerine sırt çevirmeye kendisini vermiştir. Jainizmin her iki mezhebi de Vardhamana'nın, yaşayan varlıklara karşı işlenen bütün zorbalıklardan, kendisine açıkça verilmeyen bir şeyi almaktan, yalan söylemekten, düşüncedeki, sözdaki ve ameldeki iffetsizlikten tam mânâsıyla kaçındığı ve mal-mülk edinmekten sakındığı hususunda görüş birliği içindedir. Kısacası Vardhamana, Jain rahibinin beş temel andını takip etmiştir. Bunlardan başka Vardhamana, tabiat, hayvan ve insan hususlarında çok sert

⁵⁰ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 242; Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/86; Helmuth von Glasenapp, "Mahavira, Vardhamana Jnatriputra" maddesi, XIV/630; Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 74; E Royston Pike, a.g.e., s. 240, "Mahavira" maddesi; Jean Varenne, a.g.m., s. 316; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 78; A. Hilmi Ömer Buddha, a.g.e., s. 121.

⁵¹ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 74.

⁵² Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; Hermann Jacobi, a.g.md., VII/467.

⁵³ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 242; Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/86; Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 74; Helmuth von Glasenapp, "Mahavira, Vardhamana Jnatriputra" maddesi, XIV/630; Jean Varenne, a.g.m., s. 316; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 107; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştas, a.g.e., s. 62; Ekrem Sankçioğlu, a.g.e., s. 189; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 78; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 347, "Jainizm" maddesi; A. Hilmi Ömer Buddha, a.g.e., s. 121-122.

bir sıkıntıya katlanmış ve Karma'nın kirlenmesini önlemek için Jinacaritya'ya göre kendi kendine gayret sarf ederek çok uzun süren ve çok ağır oruçları içeren sistematik bir tövbe programı uygulamıştır. Bu uğurda oniki yıl altı ay ve onbeş gününü dilencilik yaparak harcamıştır.⁵⁴

Vardhamana, Samsara Çarkı'nın özüne nüfuz edinceye kadar, bu derin te-fekkür ve zühd hayatına devam etmiştir. Sonunda bir yaz akşamı, Jrimbhikagrama Kasabası'nın dışında Rjupalika Nehri kıyısında Samagra isimli bir zatin arazisinde bir Sala Ağacı'nın altında derin bir meditasyon halinde "kevala" olarak isimlendirilen, tamamen ve bütün olarak açık, engellenmemiş sınırsız, yüce ve ilâhî bir bilgi ve sezîş yoluyla bilgeliğe (Kevala-Janana=mükemmel Gnos'a) ulaşmıştır.⁵⁵ Bu ifade, "Kevala"nın, Budizm'deki "Arhat"a tekabül ettiğini gösterir. Jainizmde Kevala'nın insan tabiatının tüm baskılarından kurtulmuş olduğunu kabul eden bir gelenek ile bu baskıların (boşaltım, yutma vs.) uygulanışının meydana getirdiği kir ve lekenin üstünde olmayı benimseyen, bir diğer gelenek söz konusudur.⁵⁶

Kutsal yazılar, Vardhamana'nın bilgeliğe ulaştıktan sonra, tanrılar, insanlar ve şeytanların dünyasının bütün durumlarını, nereden geldiklerini, niye hayvanlar, insanlar veya tanrılar olduklarını veya cehennemî varlıklar olarak doğduklarını, onların bütün fikirlerini, akıllarından geçenleri, yiyeceklerini, işlerini, arzularını, dünyada yaşayan bütün varlıkların hepsinin açık ve gizli fiillerini gördüğünü ve bildiğini iddia eder.⁵⁷ Mahavira, dünyadaki bütün yaşayan varlıkların ne düşündüklerini, ne konuştuklarını, nasıl hareket ettiklerini ve bütün hallerini görmüş ve bilmıştır. O, gerçekte dünyanın; geçmiş, şimdi ve gelecekteki ikamet edenlerini, hatta ilâhî, cehennemî, hayvanî ve insanî bütün bilgisini kazanmıştır.⁵⁸

Aydınlanma durumu ile ilgili Shvetambaralar arasında farklılıklar vardır. Mahavira'nın bir "Kevalin" yediği ve tamamen herhangi bir kirlenme olmaksızın bedeninin sıkıntılara katlandığı şeklinde bir inanç vardır. Digambaralar, Mahavira'nın aydınlanma sonrası açlık, arzu v.s. gibi bütün insanî kusurlardan kurtulduğuna inanmaktadırlar.⁵⁹

Jainizmin "sumum bonum" yani her şeyi bilme marifeti ile Mahavira, bir kimseyi Samsara Çarkı'na götüren güçlerden veya Karma'dan kendisini kurtarmış

⁵⁴ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 242; Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/86; Mircea Eliade-Ioan P. Couliano, a.g.e., s. 74; Helmuth von Glasenapp, "Mahavira, Vardhamana Jnatriputra" maddesi, XIV/630.

⁵⁵ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 242; Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/86; Mircea Eliade-Ioan P. Couliano, a.g.e., s. 74; Helmuth von Glasenapp, "Mahavira, Vardhamana Jnatriputra" maddesi, XIV/630; Jean Varenne, a.g.m., s. 316; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 107; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 62; Ekrem Sankçoğlu, a.g.e., s. 189; Mehmet Aydın, Dinler Tarihinin Giriş, s. 78; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 347, "Jainizm" maddesi; A. Hilmi Ömer Budda, a.g.e., s. 121-122.

⁵⁶ Mircea Eliade-Ioan P. Cauliano, a.g.e., s. 74.

⁵⁷ Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 242; E. Royston Pike, a.g.e., s. 240, "Mahavira" maddesi.

⁵⁸ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; E. Royston Pike, a.g.e., s. 240, "Mahavira" maddesi.

⁵⁹ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129.

oldu.⁶⁰ Mahavira, bilgeliğe ulaştıktan sonra, büyük bir dinleyici kitlesine ulaşmış olduğu gerçeği vaaz etmiştir. O, vaazlarını Sanskritçe ve mahallî Magadhi lehçesi olan Prakritçe yapmıştır. Mahavira hayatının geri kalan 30 yılını, Patna çevresinde Magadha, Videha, Anga, Vaisali, Cravasti ve Rajagraha'da doktrinini vazetmekle geçirmiştir. Etrafında çeşitli kastlardan insanlar toplanmıştır ki, bunların büyük bir çoğunluğu Parsva'nın eski bir mezhebi (Ningrantha)'ne mensup olması muhtemel olan keşişler, rahibler, rahibeler, erkek ve kadın laiklerden oluşuyordu. Mahavira bu Jainist topluluğu başarılı bir şekilde organize etmiştir.⁶¹ Mahavira'ya bu organize işinde görevlendirmiş olduğu onbir "ganadhara"lar (Dini toplulukların reisleri) yardım etmiştir. İlk başkan İndrabhuti Gautama'dır ki, O, Mahavira'nın öğretilerini muhafaza etmiştir. Mahavira'nın ilk müridlerinden bir diğeri Gosala idi. O, Mahavira'ya karşı geldi ve Ajivika Mezhebi'nin lideri oldu.⁶²

Mahavira'nın oniki müridinin isimleri şunlardır: 1. İndrabhuti Gautama, 2. Agnibhuti, 3. Vayubhuti, 4. Arya Vyakta, 5. Arya Sudharman, 6. Mandiputra, 7. Mauryaputra, 8. Akampita, 9. Achalabhratr, 10. Metarya, 11. Prabhasa⁶³, 12. Gosala⁶⁴.

Sonunda Mahavira, bugün Patna olarak bilinen Bihar'ın yakınındaki Pava Kasabası'nda M.Ö. 527 yılında Muson Yağmurları döneminin sonunda 72 yaşında ölmüştür; Jainist geleneğe göre ise Nirvana'ya giriş yapmıştır. Bu yıl, Vira Samvat olarak bilinen dönemin ve Jainist takviminin başlangıcı olmuştur. Halbuki Jacobi ve Schubrig gibi batılı bilim adamları⁶⁵, Mahavira'nın ölüm tarihini, M.Ö. 477'ye ve hatta bazıları M.Ö. 468'e kadar veya daha da ileriye götürmektedirler.⁶⁶

Mahavira'nın ölüm yeri olan Pava, onun ayak izlerini taşıdığı iddia edilen sayısız güzel tapınaklarıyla Jainlerin hac merkezlerinden biri olmuştur.⁶⁷ Ölümünden sonra Mahavira'ya 24. Tirthankara (geçit yapan, tekrar edip duran doğum çemberi selinden geçit bulan ve yol gösteren) olarak ta'zim edilmiştir.⁶⁸

⁶⁰ Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 242.

⁶¹ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/86; Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 242; Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 74; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 107; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 62; A. Hilmi Ömer Budda, a.g.e., s. 122.

⁶² Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 74; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 78.

⁶³ Hermann Jacobi, a.g.md., VII/462; A. Hilmi Ömer Budda, a.g.e., s. 122.

⁶⁴ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129.

⁶⁵ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/86.

⁶⁶ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/129; Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/86; E. Royston Pike, a.g.e., s. 240, "Mahavira" maddesi; Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 242; Hermann Jacobi, a.g.md., VII/467; S. Krishna Saksena, "Jainism" maddesi, XII/846; Ekrem Sankçioğlu, a.g.e., s. 189; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 107-108; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 62-63; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 347, "Jainizm" maddesi.

⁶⁷ E. Royston Pike, a.g.e., s. 240, "Mahavira" maddesi; S. Krishna Saksena, "Jainism" maddesi, XII/846; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 347, "Jainizm" maddesi.

⁶⁸ Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 107; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 62.

Mahavira'nın Tirthankara olarak sembolü "Aslan"dır. O, bazen, kendisini muhafaza eden iki tanrıyla birlikte tasvir edilmiştir. Mahavira'nın hayatının ve dinî kariyerinin temel olayları sık sık Jainist literatürde dile getirilmiştir ve bunlar Shvetambara geleneklerinde önemli bir yere sahiptir. Mahavira'nın hayatının beş aşaması yani uğurlu ânı: onun ana rahmine düşüşü, doğumu, zahidliği, aydınlanması ve Nirvana'ya girişi (ölümü), Jainistler tarafından kutlanan kutsal günler arasındadır.⁶⁹

Her ne kadar Mahavira, Budda'nın çağdaşı ve aynı zamanlarda aynı bölgelere yolculuk etmişlerse de, Budda, Mahavira ile asla karşılaşmamıştır. Budda'nın niye çok güçlü ve ilk rakibiyle karşılaşmaktan sakındığını bilemiyoruz. Mahavira, Budda'nın rakipleri içinde, günümüzde bile hâlâ yaşamakta olan dinî bir cemaatin organizesinde başarılı olmuş tek kişidir. Bu iki dini liderin kariyerleri ve ruhânî yönelmeleri arasında bazı çarpıcı benzerlikler görülür: Her ikisi de Aristokrat askeri kasta yani Ksathriya (Prensler-Askerler) Kastı'na müntesiptir ve her ikisi de erken dönem Upanişadlarda daima görülen Anti-Brahmanik eğilim göstermektedirler. Her ikisi de aslında yüce Tanrı'nın varlığını inkar ettikleri ve Vedaların vahiy niteliğini reddedip, kurban merasimlerini gaddarlık ve faydasızlıkla itham ettikleri için, Brahmanlar tarafından heretik (sapık) olarak değerlendirilmişlerdir. Diğer taraftan Mahavira ve Budda tamamen farklı tabiat ve mizaca sahiptirler ve onların doktrinleri de birbirleriyle uzlaşmaz niteliktedir.

Jainizm, Budizm'den farklı olarak, Mahavira'nın vaazlarıyla başlamamıştır; çünkü Mahavira, Tirthan karaların abartılmış serisinin sonucusudur. Tirthankaraların ilki olan, ilk dini lider-ezelî üstad Rsabha veya Adisvara'nın önce bir prens olarak sonra bir zahid olarak Kailasa Dağı'nda Nirvana'ya ulaşmadan önce milyonlarca yıl önce yaşadığı rivâyet edilir. Diğer yirmibir Tirthankara'nın rivâyet kabilinden olan biyografileri az veya çok ayındır; ancak sadece Mahavira'nın hayatı bir örnek olarak yüceltilmiştir. Onların hepsi prens kökenlidir, dünyadan feragat etmişler ve birer dini cemaat kurmuşlardır.⁷⁰

Tipki her şeyin "saymak" (uygun) sözüyle başladığı *octuple voie* (Sekiz Kat Yol) formülleri içinde özetlenmiş olan Budda'nın eğitimi gibi, Mahavira'nın eğitimi de "samyagdarsana" (doğru inanç), "samyaginana" (doğru bilgi) ve "samyakcaritra" (doğru davranış) vizyonu olarak formüle edilen "triratna" (üç cevher) şeklinde özetlenmiştir.⁷¹

SÜİFD / 21

277

D. BÜYÜK BÖLÜNME VE JAINİST MEZHEPLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

Jainizm asla felsefî tartışmalar sebebiyle bölünmemiştir.⁷² Çünkü Jainizmde dinî ve felsefî görüşler noktasında büyük ayrılıklara pek rastlanmaz. Ancak

⁶⁹ Colette Caillat, "Mahavira" maddesi, IX/128; Hermann Jacobi, a.g.md., VII/466.

⁷⁰ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/85.

⁷¹ Colette Caillat, "Jainism" maddesi; VII/509; Mircea Eliade-Ioan P. Couliano, a.g.e., s. 74; Jean Varenne, a.g.m., s. 316; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 78.

⁷² S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846.

Mahavira'nın öğretileri değişik bölgelere yayılınca, değişik gruplardan müntesipler kazanınca düşünce ve anlayışta farklılıklar ortaya çıkmıştır. Jainizm, üçyüz yıldan fazla bir süre birlik ve beraberlik içinde yaşamıştır.⁷³

M.Ö. IV. yüzyılın sonlarına doğru Patna'da Pataliputra'da toplanan Pataliputra Konsili, Jain toplumunun iki mezhebe ayrıldığı büyük bir bölünmeye şahid olmuştur. M.Ö. III. yüzyılın en önemli şahsiyetlerinden biri olan ve Jainizmin doktrinlerinin tespit edilmesinde büyük katkısı olan ve hatta birçok eser yazan, Jainist cemaatin bölünmesine yol açan krize tanıklık eden ve muhtemelen bu krizin nedenlerinden biri de olan XI. âcarya Bhadrabahu (ölm. M.Ö. 270 veya 262)⁷⁴, rivâyete göre kuzeyde ortaya çıkacak olan ve oniki yıl sürecek bir kıtlık döneminin geleceğini önceden görerek, Jainist cemaatin bir bölümünü yanına alarak güney bölgesindeki Mysore eyaletindeki, Mahavira'nın çok büyük bir heykelinin de bulunduğu, Shravana-Belgola'ya göç ederek, Jainist geleneği devam ettirmek istemiş ve geride, açlık tecrübelerini daha iyi geliştirmek amacıyla Bihar'da Magadha'da kalan keşişlerin idaresini ve bakımını öğrencisi Sthulabhavra'ya bırakmıştı. Oniki yılın sonunda Bihar'a dönen Bhadrabahu ve beraberinde olanlar, buradaki keşişleri, üstadları Mahavira tarafından emredilmiş olan zahidlik yollarını terk etmiş ve hatta duygularını kontrol etme (*vita-raga*) durumuna ulaşmak için, haya duygularını da içeren bütün bağları reddetme prensibini ihlal ederek, kabul edilmesi imkansız bir şey olan; beyaz elbiseler giymiş olarak bulmuşlardır.⁷⁵

İşte M.Ö. III. yüzyılda keşişlerin ve rahiplerin giyimeleri hususunda başlayan gerginlik, birkaç nesil sürmüştü, bazı dinî ritüellerin detayları üzerindeki anlaşmazlıklar ve doktrinel farklılıklarla daha da kötüye gitmiştir. Nihayet M.S. 79 yılında kaçınılmaz bir hâle gelen büyük bölünme gerçekleşmiştir. Keşişler topluluğu ve onların takipçileri, *Digambaralar* ve *Shvetambaralar* olarak iki mezhebe ayrılmıştır.⁷⁶

Muhafazakar geleneğin taraftarları olan Digambaralar, bir Jainist keşişi bağlayıcı bir durum olan, Mahavira tarafından ikame edilen ve dünyadan tam olarak feragat etmenin bir sembolü olan çıplaklık andını devam ettirmişlerdir. Digambaralar mükemmel bir keşişin veya Tirthankara'nın her şeyden kendini tamamen soyutladığına, hiçbir yiyeceğe ve hatta giyeceğe bile ihtiyacı olmadığına

⁷³ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştas, a.g.e., s. 63.

⁷⁴ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/227.

⁷⁵ Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 243; Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/227; A. Hilmi Ömer Budda, a.g.e., s. 125.

⁷⁶ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/227; Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 243; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846; Hermann Jacobi, a.g.md., VII/465; E. Royston Pike, a.g.e., s. 204, "Jainism" maddesi; Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 74-75; Felicien Challaye, a.g.e., s. 64; Ekrem Sarıçioğlu, a.g.e., s. 189; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 78-79; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 347-348, "Jainizm" maddesi; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştas, a.g.e., s. 63; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 109.

inanırlar. Digambara keşiş ve rahipleri çıplak olarak gezerler, laik halk da onlar gibi çıplak gezer; fakat Müslümanların Hindistan'a girmesinden sonra Müslümanlar onlara asgari bir elbise giymeyi yani en azından avret mahallerini örtmelerini kabul ettirmişlerdir. Digambaralar, tamamen çıplaklık kuralına uymayanların, kurtuluşa erişebilmelerinin mümkün olmayacağını söylerler. Kadınlar hakkında menfi düşüncelere sahiptirler. Kadınlar için mânevî kurtuluş yolunun kapalı olduğuna ve kadınların asla kurtuluşa erişemeyeceklerine inanırlar. Bu yüzden Digambara mezhebinde rahibelere rastlanmaz.⁷⁷ Bütün bunlara ilave olarak, Digambaralar, Mahavira'nın hayatıyla ilgili bazı hususları: mesela, Mahavira'nın evli olduğu yönündeki inancı reddetmişlerdir.⁷⁸

Liberal geleneğin taraftarları olan Shvetambaralar ise, bütün bu hususlarda Digambaralardan farklı düşünmektedirler. Shvetambaralar, Digambaraların ileriye sürmüş olduğu böylesi bir çıplaklığı kabul etmezler. Shvetambaralar, 23.Tirthankara Parsva'nın emriyle, elbise giyinme uygulamasının, *Uttaradhyayana* kutsal metninin XXIII. Bölümünü delil göstererek, isteğe bırakıldığını iddia ederek, çıplaklık andının tamamen kişinin kendi isteğine bağlı olduğunu ileri sürerek, beyaz bir elbise giymişlerdir. Bu giyinme şekli mezhebin ismi olmuştur.⁷⁹

Bhadrabahu tarafından idare edilen Digambaralar, Shvetambaraların mürted olduklarını açıkladılar ve Sthulabhadra tarafından derlenen kanunların doğruluğunu kabul etmeyi reddettiler. O zamandan beri her iki mezhep, Hindistan'ın farklı bölgelerinde faaliyetlerini devam ettirerek birbirlerinden uzaklaşmışlardır. Digambaralar, hâlâ bütün elbiselerinden arınmış bir şekilde tasvir edilen Tirthankara resim ve heykellerine sahiptir ve çok sert kurallara riayet etmektedirler. Fakat Digambara keşişlerinin düzeni bozulmuş ve laik halk, çoğu zaman ruhânî disiplinlerde ilerleme kaydetmiş olan aile reisleri tarafından yönetilmişlerdir. Diğer taraftan Shvetambaralar hâlâ büyük ve düzenli bir keşişler topluluğuna sahiptir. Shvetambaralar çok fazla bir şekilde ipek ve mücevherlerle süslenmiş Tirthankara putlarına mabedlerinde tapınmaktadırlar.⁸⁰

Her iki mezhep arasında doktrin bakımından büyük farklılıklar yoktur. Pratiklerde ise çok büyük farklılıklar olmamakla birlikte bazı küçük farklılıklar söz

⁷⁷ Geoffrey Paminder, a.g.e., s. 243; E. Royston Pike, a.g.e., s. 204, "Jainism" maddesi; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846; Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/227; Hermann Jacobi, a.g.md., VII/465; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 63; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 109; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 347-348, "Jainizm" maddesi.

⁷⁸ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/227.

⁷⁹ Geoffrey Paminder, a.g.e., s. 243; E. Royston Pike, a.g.e., s. 204, "Jainism" maddesi; S. Kirshna Saksena, a.g.md., XII/846; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 63; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 109; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 348, "Jainizm" maddesi.

⁸⁰ Geoffrey Paminder, a.g.e., s. 243.

konusudur. Her iki mezhep de yogayı uygular; Jina, Tirthankara ve mükemmel keşiş ve azizlerin varlığını kabul ederler. Ahimsa prensibine uyarlar.⁸¹

Her iki mezhep de Samsara Çarkı'ndan kurtulmayı hedeflemişlerdir. Digambaralara göre bunun gerçekleşmesi; her şeyi terk ederek ve çıplak olarak yaşamaktır; yani her türlü maddeye olan ihtiyacı yok etmektir. Sadece sadakalarla, önceki zamanlar boyunca birikmiş olan Karma'nın bitimine kadar gerekli olan zaman için yaşamaktır. Shvetambaralar ise, rahiplerin ve rahibelerin elbise giymelerini, bir bastona ve bir sadaka kasesine sahip olmalarını istemiştir.⁸²

Üçüncü bir mezhep olan Sthanakvasinler (Koridor sakinleri), Shvetambaraların çok abartılı bir şekilde ipek ve mücevherlerle süslemiş oldukları Tirthankaraların putlarının bulunduğu Jainist mabedlerindeki ibadet uygulamalarını, Mahavira'nın öğretileriyle çeliştiği için hem mabed ibadetini hem de Tirthankara heykellerine tapınmanın da dahil olduğu tasvir tapıcılığının bütün şekillerini protesto etmek amacıyla Shvetambaralar arasında M.S. 1473 yılında Ahmadabad'da ortaya çıkmış, bir mezheptir. İslâm'ın putlara tapınmaya karşı olan tutumundan da etkilenen Sthanakvasinler, putsuz bir ibadet icra ederler.⁸³

Jainist cemaatin birliği bakımından bu bölünmeler zararlı olmuş ise de, Mahavira'nın öğretilerinden herhangi bir önemli sapma meydana getirmemiştir. Farklı mezheplere müntesip olsalar da, bütün Jainler, dinlerini karakterize eden üç temel doktrin olan; *anekantavada*: mutlakliğin olmadığına dair inanç; *karmavada*: amel yeterliliği ve *ahimsa*: şiddetsizlik prensiplerine her zaman sadık kalmışlardır. Bunlar zikredildikleri sıra ile; gerçekliğin tabiatını, esaretin sebeplerini ve kurtuluşun yolunu anlatmaktadır.⁸⁴

E. JAINİZMİN KUTSAL KİTAP KÜLLİYATI

Shvetambaralara göre, Mahavira'nın telkin ve öğretilerinden oluşan kutsal kitap külliyati, sözlü olarak muhafaza ediliyordu. Sözlü olarak aktarılan gelen kutsal metinleri toplamak ve yazıya geçirmek maksadıyla Patna'da Pataliputra'da bir konsil toplanmıştır.⁸⁵ O sırada Nepal yolunda olan Bhadrabahu'ya devlet yetkilileri, sadece onun ezber olarak bildiği bazı eski metinleri aktarması için görevliler gönderdiler. Fakat bu görevliler, söylenenleri iyi dinlemedikleri için, orijinal doktrinini içeren bu metinleri ancak bölük-pörçük akıllarında tutabildiler. Sadece Sthulabhadra, toplam ondört eserin on tanesini ezberledi. Muhtemelen bir efsa-

⁸¹ Hermann Jacobi, a.g.md., VII/465; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 63.

⁸² Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 78-79.

⁸³ Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 243; E. Royston Pike, a.g.e., s. 204, "Jainism" maddesi; Hermann Jacobi, a.g.md., VII/466.

⁸⁴ Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 243.

⁸⁵ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/227; S. Krishna, Saksena, a.g.md., XII/846; Ekrem Sankçoğlu, a.g.e., s. 188.

ne olan bu olay, daha sonraları, iki kutsal kitap arasındaki farklılıkların doğruluğunu kanıtlayacaktır.⁸⁶

Pataliputra'da toplanan bu konsil ile Jainizmin kutsal metinlerinin bir kısmının tespit edilmesinde başarılı olunmuş ise de, Mahavira'nın telkinlerinin ve öğretilerinin uzun süre sözlü olarak rivayet edilmesi sonucu, kutsal metinlerin büyük bir kısmı unutulduğundan, kaybolduğundan ve yanlış aktarıldığından tam olarak tespit edilememiştir.⁸⁷

Mahavira'dan yaklaşık bir yıl sonra M.S. V. yüzyılın ikinci yarısında Jainizmin kutsal kitap külliyyatına son şeklini vermek için, Shvetambaralar tarafından Valabhi'de ikinci bir konsil toplanmıştır.⁸⁸ Bu konsilde kutsal metinler, "Agama" (Gelenek) ve "Siddhanta" (Doktrin) adı altında, altı bölüm ve kırkbeş eser olarak tespit edilmiştir.⁸⁹ Bu kitaplar "Ganipidaka" diye de adlandırılmaktadır.⁹⁰

Digambaralar, kutsal kitap külliyyatının tümünün, yaklaşık M.S. 789 yılında Hindu Vedantis âlim ve filozof Shankara-Charya tarafından tahrip edilerek yok edildiğini ileri sürerek, Shvetambaraların bu kutsal kitap külliyyatını "Apokrif" (gayr-i sahih) kabul ettiler⁹¹ ve kaybolduğunu ileri sürdükleri kutsal kitapların yerine, büyük dini önderlerinden oluşan dört kişilik bir üstadlar grubu tarafından meydana getirilen iki literatürü, kutsal kitap olarak kabul etmişlerdir.⁹² Bu iki eser; nedensellik sonucu ortaya çıkan eylem üzerine bölümlerden oluşan "Karmaprabhta" ile tutkular üzerine bölümlerden oluşan "Kashayaprabhta" dir.⁹³ Digambaraların sistematik kitaplar halinde tanzim edilmiş bir diğer önemli eseri "Prakaranalar" dir ki en eski bir eser olarak tarihi, M.S. I. yüzyıla kadar gider.⁹⁴

Digambaraların kanonik metinlelrinin dili Magadha eyaletinin karışık bir lehçesi olan orijinal *Ardha-Magadhi* dilidir. Fakat kutsal metinler Sanskritçe'den bozma "Apabhramsha" veya "Jain-Prakrit" olarak isimlendirilen dille yeniden yazılmıştır.⁹⁵

⁸⁶ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/227.

⁸⁷ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 63-64; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 109; Ekrem Sankçioğlu, a.g.e., s. 188.

⁸⁸ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/227; Ekrem Sankçioğlu, a.g.e., s. 188; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 64; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 109.

⁸⁹ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/508; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 64; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 109; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 78.

⁹⁰ Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 109.

⁹¹ E. Royston Pike, a.g.e., s. 205, "Jainism" maddesi; S. Kirshna Saksena, a.g.md., XII/846; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 64; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 109.

⁹² Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 64; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 109; Ekrem Sankçioğlu, a.g.e., s. 108.

⁹³ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 64; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 109.

⁹⁴ Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 73.

⁹⁵ S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846; Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/508.

Digambaraların, kutsal metinlerinin tümünün kaybolduğu veya yok edildiği iddialarına karşılık, Shvetambaralar, bazı kitapların Güney Hindistan'da Jainist cemaatin karargahı olan ve aynı zamanda bütün Jainist heykellerde olduğu gibi tamamen çıplak olarak tasvir edilmiş olan Digambaraların önemli bir azizi olan Lord Gommateshvara'nın muazzam bir heykelinin bulunduğu ve Jainizmin ikinci önemli hac yeri olan Mysore'deki Sravana-Belgola'ya ve Nepal'e transfer edilerek muhafaza edildiklerine inanırlar.⁹⁶

İlk zamanlardan bu yana Jainistler, farklı literatür faaliyetleriyle meşgul olmuşlardır. Onların çalışmaları, farklı görüşlere sahip farklı gruplar tarafından kendi müntesipleri için meydana getirilmiş olsa da genellikle; öğretme, muhtedilik (başkalarını kendi dinlerine çekme) veya savunma amaçlıdır. Dinleyicilere ve zamana uygun olarak değiştirilmiş diller kullanılmıştır.

Eski metinlerin hepsi, Orta Hind-Avrupa dilinden farklı olan Prakritçe meydana getirilmiştir. İlk vaazların yapıldığı dilin, az veya çok, günümüz Kuzey Hindistan'daki insanlar arasında yaygın olarak kullanılan dillerle benzerliği vardır. Daha sonra Jainlerin, Kuzey'de eski Gujarati'de ve Güney Dravidian'da Kannada ve Tamil'de olduğu gibi, yerel ana dillerine döndükleri görülmüştür. Bununla birlikte, Ortaçağ'da aynı zamanda bütün ilmî tartışmaların yapıldığı dil olan Sanskritçe (Eski Hind-Avrupa Dili)'nin de kullanımı kabul edilmiştir.⁹⁷

Shvetambaraların kanonik (sahih) kitaplarının hepsi, Mahavira'nın bizzat kendi eserleri değildir. Fakat onların bazısının, Mahavira tarafından öğrencisi Indrabhuti Gautama'ya şifahî olarak söylendiğini Ganadhara Sudharman, öğrencisi Jambusvamin'e anlatmıştır.⁹⁸

Mevcut kanonik eserler hakkında detaylara girmeden önce, onu tespit etmemiz gerekir. Jainistlere göre, kutsal kitaplar, ilk Tirthankara'nın zamanından beri var olan 14 Purva ve 11 Anga'dır. 14 Purva'nın, "Drstivada" adı altında diğer Sutralarla birlikte 14 Purva ve 5 Prakarana'ya bölünmüş olan 12. Anga olarak düzenlendiği sanılmaktadır.⁹⁹ 14 Purva'nın bilgisi, Mahavira'dan sonra VIII. âcarya Sthulabhadra'ya kadar azalarak devam etmiştir. Âcarya Varja'ya kadar gelen yedi âcarya sadece 10 Purva'yı biliyordu, sonraki dönemlerde Purvaların kalıntıları yavaş, yavaş kaybolmuştur. Jainist Doktrin'in M.S. 980 yılında yazıya geçirildiği zamana kadar, bütün Purvalar kaybolmuş, dolayısıyla 12. Anga da kaybolmuştur. Shvetambaraların geleneğine göre Purvalar böyle kabul edilmiştir. Digambaralar da Purvaların kayboluşu hususunda benzer görüşlere sahiptir, bununla birlikte farklılık daha çok detaylardadır. Fakat Digambaralar, Purvaların dokuz nesilden fazla bir zaman sonra kaybolduklarını iddia ederler.

⁹⁶ E. Royston Pike, a.g.e., s. 205, "Jainism" maddesi; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846.

⁹⁷ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/508.

⁹⁸ Hermann Jacobi, a.g.md., VII/467.

⁹⁹ Hermann Jacobi, a.g.md.; VII/467; E. Royston Pike, a.g.e., s. 205, "Jainism" maddesi; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846.

Shvetambara kutsal kitap külliyyatı; “Agama” (Gelenek) ve “Siddhanta” (Doktrin) olarak isimlendirilen; “Angalar” (kollar-dallar), “Upangalar” (alt kollar-dallar veya *sub-angas*), “Prakinalar” (derlemeler), “Chedasutralar” (özellikle daha çok disiplin teknikleriyle ilgili çalışmalar), “Culikasutralar” (ilaveler, iki hazırlık dersi metni) ve “Mulasutralar” (temel metinler) olarak bilinen altı bölümdeki kırkbeş eseri (Sthanakavasine göre otuziki eseri) içerir.¹⁰⁰

Shvetambaraların kutsal kitap külliyyatını oluşturan metinlerin listesini şu şekilde sıralayabiliriz:

1.Bölümü oluşturan 11 Anga: 1. Achara, 2. Sutrakrta, 3. Sthana, 4.Samavaya, 5. Bhagavati, 6. Jnatadharmakathos, 7. Upasakadasas, 8.Antakrddasas, 9. Anuttaraupapatikadasas, 10. Prasnavyakarana, 11. Vipaka.

2.Bölümü oluşturan 12 Upanga: 1. Aupapatika, 2. Rajaprasniya, 3.Jivabhogama, 4. Prajna-pava, 5. Jambudipaprajnapti, 6. Chandraprajnapti, 7.Suryaprajnapti, 8. Nirayavali (veya kalpika), 9. Kalpavatamsika, 10. Puspika, 11.Puspachulika, 12. Vrsnidadas.

3.Bölümü oluşturan 10 Painna (Prakirna): 1. Chatuhsarana, 2. Samstara, 3.Aturapratyakh-yanam, 4. Bhaktaparijina, 5. Tandulavaiyali, 6. Chandavija, 7.Devendrastava, 8. Ganivija, 9. Mahapratyakhya, 10. Virastava.

4.Bölümü oluşturan 6 Chedasutra: 1. Nisitha, 2. Mahanisitha, 3.Vyanahara, 4. Dasasrutas-kandha, 5. Brhatkalpa, 6. Panchakalpa.

5.Bölümü oluşturan 2 Sutra: 1. Nandi, 2. Anujagadvara.

6.Bölümü oluşturan 4 Mulasutra: 1. Uttaradhyayana, 2. Avasyaka, 3.Dasavaikalika, 4. Pindaniryukti.¹⁰¹

Sistematik olarak bu tanzim, kitaplarda tamamen farklı kültür gruplarının aksettği, orijinal, eski ve önemli metinlerin derlemesi olarak karşımıza çıkıyor. En eski bölümler, farklı doğu (Ganja ait) özellikleri ile karakterize edilen Prakritçe yazılmıştır. Oysa son bölümlerde batı lehçesi hakimdir. Bundan başka kanonik metinlerin korunan ve geleneksel yorumu, önce Prakritçe ve daha sonra M.S. VIII. yüzyılın ortasında Haribhadra tarafından kullanılmaya başlanan Sanskritçe yazılmış sayısız skolastik şerhler ile muhafaza edilmiştir.¹⁰²

Kanonik kitapların çoğu, ki bazıları tefsirleriyle birlikte Hindistan’da basılmıştır. *Acharanga*, *Sutrakranga*, *Upasakadasas*, *Antakrddasas*, *Anuttaraupapatikadasas*, *Uttaradhyayana* ve iki *Kalpasutra*’nın İngilizce çevirileri basılmıştır.

Kutsal kitap külliyyatının yeni baskısı, Nirvana’dan 980 sene sonra daha önce yazılan kitaplardaki düzenine dikkat edilmeksizin *Devarddhigani* adı altında yapılmıştır. Kutsal metinler, düzenlenmeleri ile son baskılarının yapılması arasındaki zaman dilimi içinde ve hatta daha sonraları, bölümlerin yerlerinin değiştirilmesi,

¹⁰⁰ Colette Caillat, “Jainism” maddesi, VII/508.

¹⁰¹ Hermann Jacobi, a.g.md., VII/467.

¹⁰² Colette Caillat, “Jainism” maddesi, VII/508.

yeni bir takım ilaveler v.b. birçok değişikliğe maruz kaldıklarının izlerini taşımaktadır. Bu değişiklikler süresince metinlerin kompoze edildiği dilin de tedrici olarak değiştiği gözlenmektedir. Jainlere göre kutsal metinlerin orijinal dili *Ardha-Magadhi* idi. Jainler, kutsal kitaplarının dilini bu isimle veya *Magadhi* olarak isimlendirmişlerdir. Kutsal kitap külliyyatının dili basitçe "*Jain-Prakrit*" olarak ve sonraki çalışmaların dili ise "*Jain-Maharastri*" olarak adlandırılmıştır.

Kutsal kitap çalışmaları, gerek orijinleri gerek zamanları gerekse özellikleri bakımından farklılık arz etmektedir. Bu çalışmalardan bazıları nesir yani düzyazı şeklinde, bazıları şiir şeklinde, bazıları ise hem nesir hem de şiir şeklindedir. Nesir şeklinde olan eski çalışmalar; genellikle çok ayrıntılı bilgiler içermekle beraber sayısız tekrarlara da yer vermiştir. Fakat bazıları ise kısa doktrinlerin yanı sıra fazlasıyla uzun tarifleri, çeşitli dogmatik problemlerin sistematik ifadelerini içermektedir. Açıklama ve tefsirlerin büyük bir bölümü daha çok eski ve önemli metinlerin etrafında yoğunlaşmıştır.¹⁰³

Jainizmin kutsal kitap külliyyatı, içinde rahiplerin uyması gereken kaidelerin, Jainizmin öğretilerinin ve efsanelerinin, Jainistlerin dünya tarihinin, kainat tasavvurlarının, felsefelerinin, ahlâk ve ibadetlerinin, ayin usullerinin, bilgi teorilerinin, keşiflerin yaşayışlarının (Hagiographie) ve değişik konuların yer aldığı eserlerdir.¹⁰⁴

Jainistler, inançlarının sistematik ifadelerini içeren Prakritçe ve Sanskritçe müstakil eserlere de sahiptir. Bu çalışmaların en eskilerinden ve en önemlilerinden bir tanesi Umasvati tarafından yazılan ve muhtemelen bir Shvetambara eseri olan "*Tattvarthadhigama Sutra*" (Prensipilerin anlamı sutrası)'dır. Bu eser Digambaralar tarafından da muteber olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁵ Bu eser, 350 Darb-ı Mesel'in doktrinal bir sentezinden oluşan Sanskritçe bir eserdir.¹⁰⁶

Diğer bazı önemli eserler ise şunlardır: Vattakera'nın yazmış olduğu "*Mulacara*" (Temel Davranış, tahminen 1.250 kıta); çok üretken ve mistisizm hayranı bir yazar olan Kundakunda'nın "*Samayasara*" (Doktrinin Özü) ve "*Pravacamasara*" (Öğretinin Özü) isimli eserleri ile Sivarya'nın 2.000'den fazla kıta içeren "*Aradhana*" (Başarı) isimli eseridir. Bu linguistik seçmeler, Jainistlerin, diğer düşünce okulları ve Brahmanlarla, Brahmanik terminoloji ve hitabet kelimeleri hususunda yapmış oldukları polemik göstermektedir.¹⁰⁷

Jainizmin, küçük bir ansiklopedik eseri olan "*Lokaparakasha*", Tejapala'nın oğlu Vinaya vijaya tarafından 1652 yılında meydana getirilmiştir.¹⁰⁸

¹⁰³ Hermann Jacobi, a.g.md., VII/467.

¹⁰⁴ Ekrem Sankıoğlu, a.g.e., s. 188-189, Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 64; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 109; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 348, "Jainizm" maddesi, s. 348.

¹⁰⁵ Hermann Jacobi, a.g.md., VII/467; Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/508.

¹⁰⁶ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/508.

¹⁰⁷ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/508.

¹⁰⁸ Hermann Jacobi, a.g.md., VII/467; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846; E. Royston Pike, a.g.e., s. 205, "Jainism" maddesi.

Kanonik koleksiyon ve kanonik öncesi yazılar, sık sık “Anuyoga” (Açıklama) olarak isimlendirilen birçok yeni terkiplerle desteklenmiştir. M.S. XV. Yüzyılın ilk yarısında, diyalekt ve mantık, politika ve dinî kanun, gramer, bilimsel subjeler, “Universal Tarih”e adanmış destansı lirik şiirler, “*Dharmakatha*”lar (Jain kanunu üzerine hikayeler), “*Kathanaka*”lar (Doktrinal öğretileri anlatan kısa hikayeler), masalsı şiir ve ilâhiler gibi çok geniş konuları içeren sayısız literatür meydana getirilmiştir. Bu kadar çok kutsal kitap külliyatları olmasına rağmen Jain literatür çalışmaları asla sona ermemiştir.¹⁰⁹

F. JAINİZMDE TANRI İNANCI

Jainizm, tanrı tanımaz yani ateist bir din olarak gösterilir.¹¹⁰ Jainizm, yaratış diye bir şeyin olmadığını, dünyanın ve hayatın ne bir başlangıcı ne de bir sonu olduğunu¹¹¹, kozmik devrelerin kendi kendilerine sonsuzluğu tekrarladıklarını ve ruhların sayısının da sınırsız olması sebebiyle¹¹² bir nesneyi yoktan vareden bir yaratış düşüncesinin kabul edilemez bir şey olduğunu ileri sürerek, yaratıcı bir tanrının varlığını inkar eder.¹¹³ Bazı araştırmacılara göre bu yaratıcı tanrı tanımazlık, tanrıların var olduğunu, ruhun ebediliğini ve kurtuluşun mümkün olduğunu inkar anlamında değildir.¹¹⁴ Tanrılar, mutlak saadetin kesin derecesini belirlerler. Fakat Tanrılar, ölümsüz yani bâkî de değildirler.¹¹⁵ Jainistler, varlıkların tasnifinde Tanrıları da bir sınıf olarak saymakla birlikte, tıpkı insanlar gibi onların da Samsara Çarkı'na tâbi olduklarına inanırlar.¹¹⁶ Jainizmin ateist bir din görüntüsü sergilemesi, Budizmde Budda'nın yaptığı gibi, Mahavira'nın da Tanrı konusunda sessiz kalmasından, kesin ve net bir tavır koymamasından kaynaklanmış olabilir. Hinduizmdeki Tanrı anlayışına, Brahmanların Tanrıyı; insanlar tarafından zarar verilen, yaptığın-dan pişman olan, aldatılabilen, sihirle etki altına alınabilen, zaaf ve düşkünlikleri

¹⁰⁹ Colette Caillat, “Jainism” maddesi, VII/508.

¹¹⁰ Felicien Challaye, a.g.e., s. 64; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 664; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 108; Ekrem Sankçioğlu, a.g.e., s. 158; Osman Cilacı, Dinler ve İnsanlar, Damla Matbaacılık, Konya, 1990, s. 176; Osman Cilacı, Günümüz Dünya Dinleri, s. 176; Mehmet Taplamacioğlu, a.g.e., s. 158, Korhan Kaya, Hintlilerde Tanrı, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998, s. 76.

¹¹¹ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/87; Ahmet Güç, a.g.e., s. 98.

¹¹² Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/87.

¹¹³ Felicien Challaye, a.g.e., s. 63; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 64; Ahmet Güç, a.g.e., s. 98; Baki Adam-Mehmet Katar, a.g.e., s.27; Mehmet Taplamacioğlu, a.g.e., s. 158; Korhan Kaya, a.g.e., s. 76.

¹¹⁴ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/87; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 63; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 108.

¹¹⁵ Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/87; Ekrem Sankçioğlu, a.g.e., s. 190.

¹¹⁶ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 66; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., I 1; Ahmet Güç, a.g.e., s. 98; A. Hilmi Ömer Budda, a.g.e., s. 126; Ekrem Sankçioğlu, a.g.e., s. 192.

bulunabilen bir varlık olarak tanımlamalarına karşı, Mahavira'nın tavrı, onu tanrı konusunda sessizliğe götürmüş olmalıdır. Hangi sebeple olursa olsun, Mahavira; Tanrı fikri üzerinde durmamış olsa bile, bazı Jainist mezheplerde Tanrı inancının varolduğu anlaşılmaktadır. Jainist tapınaklarda Tanrı heykellerine yer verilmesi ve Jainizmin önemli ve büyük mezheplerinden biri olan Shvetambaraların, mabedlerde Tirthankaraların heykellerine tapmalarına tepki olarak, M.S. XV. yüzyılda bu mezhebin içinden çıkan Sthanakavasin Mezhebi'nin, kendi mezheplerini, Jainizmin ilk başlangıcında olduğu gibi Tanrı tanımazlık yani ateistlik esasına üzerine kurduklarını söyleyip, tapınaklardaki heykelleri ve resimleri reddetmeye başlamış olmaları, Jainizmin içindeki diğer mezhep ve gruplarda Tanrı inancının varolduğu izlenimini vermektedir.¹¹⁷

Jainizmde ikinci derecede önemli olan ev, güneş, ay, gezegen, takım yıldızları ve yıldız Tanrıları bulunmaktadır.¹¹⁸ Bu tanrıların dışında da yine bazı Tanrı isimlerine rastlanılmaktadır. Ancak Tirthankaralar ve kurtuluşa erdiğine inanılan ruhlar (*siddha*) bu Tanrılardan daha üstün tutulmaktadır. Ruhban sınıfının önderleri olarak kabul edilen "*Ācaryalar*", kutsal metin öğreticileri olan "*Upadhyayalar*" ve kutsal kişiler ve azizler olarak görülen "*Sadhular*" da Tirthankaralar ve Siddhalarla birlikte beş büyük Tanrı öbeği (*Parameshthin*)'ni oluşturmaktadır.¹¹⁹

G. JAINİZMDE KARMA İNANCI

Jainizmdeki Karma inancına geçmeden önce Karma'yla çok yakından ilgili olan *Pudgala* (Madde) ve *Jiva* (Ruh) kavramlarını açıklamak gerekir.

Pudgala (Madde): *Anu* adı verilen sonsuz sayıdaki madde atomları, dışarıdan herhangi bir müdahale söz konusu olmaksızın, kendi kanunlarına göre kendi aralarında veya diğer atomlarla birleşerek, toprak, su, ateş ve hava haline gelebilir. Her bir madde atomu; koku, tat, dokunma ve renk gibi özelliklere sahiptir. Madde genel olarak iki kısma ayrılır:

1. Kaba Madde: Fenomenler âlemindeki görünür nesnelere ana maddesidir.

2. Şeffaf Madde: *Urdha-loka* (Tanrılar Âlemi) ve *Siddha-loka* (Jainist kozmoloji anlayışına göre, kozmosun bu katmanı, mutlak aydınlanmaya kavuşmuş ruhların sürekli kaldıkları yer)'daki¹²⁰ nesnelere oluşturan ve insan olarak bizlerin mevcut duyularımızla algılayamadığımız şeffaf nitelikteki maddedir.

¹¹⁷ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 63; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 108-109.

¹¹⁸ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/510; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 64-65.

¹¹⁹ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 64-65.

¹²⁰ Hermann Jacobi, a.g.md., VII/468; Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/510; Ali İhsan Yitik, Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul, 1996, s. 155; Ekrem Sankıoğlu, a.g.e., s. 190.

Loka-akasa (Mekân)'daki her türlü nesne, nihai noktada bu iki tür madde atomlarının bileşiminden meydana gelmiştir. Bu sebeple Jainist antoloji anlayışına göre *Pudgala*, her türlü var oluşun maddi sebebidir.¹²¹

Jiva (Ruh): *Jiva*, âlemi oluşturan beş temel unsur arasında bilinç ve akıl özelliklerine sahip tek unsur olması hasebiyle diğer dört temel unsurdan ayrılır. *Jiva* atomları ayrıca, kendi başına hareket edebilme, genişleme ve büzülme gibi daha pek çok özelliklere sahiptir. Sahip oldukları bu özellikler sebebiyle hiçbir dış etken söz konusu olmadan kendi başlarına, kendi aralarında veya diğer ana unsurlarla birleşerek fenomenler dünyasındaki çok değişik nesnelere meydana getirebilirler.¹²²

Orijinal halleri itibariyle her biri sınırsız bilgi, sınırsız muhakeme gücü, sınırsız mutluluk, ezellilik, mutlak şekilsizlik, mutlak eşitlik ve dinî hakikatin mutlak bilgisi gibi çok zengin özelliklere sahip *Jiva* atomları, âlemdeki diğer unsurlarla ilişkiye girmeleri sonucunda sahip oldukları bu aslî özelliklerin büyük çoğunluğunu yitirir. Bu sebeple, varlık âleminde aslî karakterini muhafaza eden çok az sayıda *Jiva* atomu vardır. Onların büyük çoğunluğu madde ile birleşik halde bulunmaları sebebiyle tabîî karakterlerini kaybetmiş, sonsuz veya mutlak sözleriyle nitelenen özellikleri artık sınırlı veya sonlu sıfatlarıyla nitelenmeye başlamıştır. *Jiva* atomlarının hiçbiri yok olmaz, ancak madde tarafından örtülmüş ve üzerleri kapanmış olduğu için fark edilmezler.¹²³

Jainist düşünce sistemine göre Karma; "İradî fiil veya böyle bir fiil sonucunda oluşan ve faili kayıt altına alan, gözle görülmeyen mistik güç (*adrsta*)" anlamlarını değil, *Jiva*'nın hareketi sonucunda onun cazibesine kapılarak, *Jiva*'ya nüfuz eden ve onun aslî özelliklerini kirlüten, duyu organlarıyla algılanamayan şeffaf maddeler bütünü veya ruha nüfuz ederek onu zehirleyen bir nevi zehir anlamını ifade eder. Başka bir deyişle Karma; *Jiva*'nın hareketi ve cazibesi sonucu ona nüfuz ederek, onun aslî özelliklerini tamamen veya kısmen örten ezelfî ve maddî bir cevher olup, diğer ekollerin iddia ettiği gibi, fiilin yapılarıyla ortaya çıkan yeni bir nesne değildir.

Bir başka ifadeyle; *Pudgala* atomlarının *Jiva*'ya yani ruha nüfuz etmesiyle Karma durumu ortaya çıkar. *Jiva* ile *Pudgala* arasındaki bu birleşmenin süt-su veya demir-ateş kaynaşmasından daha sıkı olduğuna inanılır.¹²⁴

Karma kanunu; her kastî davranışın kendine has bir sonuca sahip olduğu ve bu kastî hareketi yapan insanı ölümden sonraki hayatlarında da takip ettiği şeklindeki inançtır. Bir ruhun, tenasüh sonucu hangi bedende hayatîyet bulacağını, isteğe bağlı olarak yapılan faaliyetler belirler. Bireyin geçmişte yapmış olduğu faaliyetleri, gelecek hayatını ya da yeniden doğuşunu etkiler. İnsanın bugünkü hayatında başına gelen olaylar, daha önceki hayatında yaptıklarının ödülü veya cezasıdır. Karma kanunu, bütün yaşayanları ve Tanrısal varlıkları kapsar. Karma'nın tesiriyle her canlı değişik bedenlerde yeniden doğar. Ahlâkî bakımdan iyi olan

¹²¹ Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 157-158.

¹²² Hermann Jacobi, a.g.md., VII/468; Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 158; Ekrem Sarıçioğlu, a.g.e., s. 190.

¹²³ Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 158; Ekrem Sarıçioğlu, a.g.e., s. 190.

¹²⁴ Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 160-161.

birileri cennet varlıkları ve insan bedeninde meydana gelecektir, kötü amel işlemler ise cehennemî ve hayvan bedenlerinden birine düşecektir.

Karma'nın çalışması şu şekilde açıklanır: Akıl, konuşma ve beden organlarını oluşturan moleküller, harekete geçtikleri zaman, ruhta titreşimler meydana getirirler ve uzayı kaplayan Karmik maddeyi kendisine cezp eder.¹²⁵

Karma'nın şekli, bu cezbetme sonrasında adeta tozların, yağ sürülmüş bir nesneye yapışıp kalmaları veya ıslak bir bezin tozları emmesi misali, ruha yapışıp kalmak suretiyle ruhu dolduran Karmik maddenin özüyle yakından ilişkilidir. Ruha nüfuz eden maddenin meydana getirmiş olduğu amellerin ahlâkî kalitesi Karma'nın iyi veya kötü olmasını belirler. İyi ameller; iyi Karma'yı, kötü ameller ise kötü Karma'yı meydana getirir. Her an ve her hareket, yeni Karmaların teşekkülüne sebep olur, tükenen Karma'nın yerini yenisi alır. Böylece zaten başlangıcı ve sonu olmayan ruh ve Karma cevheri arasındaki ilişki sürekli olarak devam eder.

Karmik maddenin Jiva'ya akışını durdurma anlamına gelen "aşrava" durumunun gerçekleşmesi, insan davranışlarının en büyük gayesi olan "kurtuluş" veya "moksha" ile sonuçlanan, disiplinli davranışlar ve tövbe hayatı sürmekle, oruç tutmakla, belirli yiyecekleri yememekle, özentiyi denetim altına almakla, ıssız yerlere çekilerek tefekkür etmekle, işlenen günahlardan dersler almakla, alçak gönüllülükle, sebep-sonuç zincirini meydana getiren istek ve arzuların öldürülmesiyle, zühd hayatı sürmekle ve meditasyonla benliği yok etmeye bağlıdır.¹²⁶

Karma süresi hakkında bilgi vermeden önce Jainizmin zaman anlayışı üzerinde biraz durmamız gerekmektedir. Jainist düşünceye göre en küçük zaman dilimi "samaya"dır. Sonsuz sayıdaki samayalar bir "âvalika"yı oluşturur. 16.777.216 âvalika ise, bir "mûhurta"dır. Bir mûhurta, bugün kullandığımız zaman ölçülerine göre 48 dakikaya tekabül etmektedir. Jainizmde bir gün (ahorâtra) yaklaşık 30 mûhurtadır. Ay, gün ve yıl hesaplamaları da mûhurta'ya göre yapılmaktadır.

Jainizmin bu zaman anlayışına bağlı olarak, değişik Karmaların süreleri, maksimum ve minimum olmak üzere Jainist düşünce sisteminde kesin olarak tespit edilmiştir. Ancak zaman ölçü birimlerindeki birtakım belirsizlikler, mesela bir âvalika'yı oluşturan samayaların sayısı ve bir samayanın ne kadarlık bir süreye eşit olduğunun bilinmemesi gibi hususlar göz önüne alınacak olursa, tespit edilen sürelerin, belli bir zaman dilimini göstermekten ziyade çokluğu ifade amacına matuf olduğu görülecektir. Bu yüzden Karma süreci bazan dakikalarla bazan da çok uzun bir zaman dilimiyle ifade edilmiştir.¹²⁷

Karma'nın şiddet ve yoğunluğuna gelince; Karma'nın şiddeti, Karmik maddenin Jiva'ya nüfuz etmesine sebep olan arzunun güçlü veya zayıf oluşuna bağlı-

¹²⁵ Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 245; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846; Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/511; Ekrem Sankçioğlu, a.g.e., s. 191; Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 161.

¹²⁶ Geoffrey Parrinder, a.g.e., s. 245; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/846-847; Ekrem Sankçioğlu, a.g.e., s. 191; Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 161; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 348; "Jainizm" maddesi; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştas, a.g.e., s. 66; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 110.

¹²⁷ Daha geniş bilgi için bkz. Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 167-169.

dir. Ahlâkî bakımdan kötü Karmalar söz konusu olduğunda arzunun güçlülüğü ile Karma'nın şiddeti arasında doğru bir orantı vardır. Yani şiddetli arzular sonucunda Jiva'ya giren Karmik maddeler, zayıf arzuların sebep olduğu Karmik maddelere nazaran daha kısa zamanda semeresini vermektedir. Buna karşılık, iyi Karmalarda ise, arzu ve isteğin şiddeti ile Karma'nın şiddeti arasında ters orantı vardır; arzu şiddetli ise, Karma'nın şiddeti azalmakta, dolayısıyla semeresini verme süreci uzamaktadır.¹²⁸

Karma, mahiyeti itibariyle temelde sekiz ana kategoriye ayrılır. Daha açık bir ifade ile söyleyecek olursak; sekiz çeşit Karma vardır. Gerçi, bu ana Karmaların her biri farklı sayıda alt Karmalara sahiptir. Biz burada sadece sekiz ana Karma hakkında özlü bilgi vereceğiz. Alt Karmalarla ilgili geniş malumat edinmek isteyenlere Ali İhsan Yitik Bey'in "Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İncancıyla İlişkisi" isimli eserinin 161 ile 167. sayfalar arasına müracaat etmelerini tavsiye ediyoruz.

Sekiz ana Karma şunlardır:

1. Jnanavariya-Karma: Ruh'daki sınırsız bilgi özelliğini örten karma. Diğer bir deyişle: Doğru Bilgiyi geliştiren ve gözden gizleyen karmadır. Bu Karma, ruh ile hakikatin arasına girer ve belli bir ölçüde doğuştan gelen cehaleti bertaraf eder.

2. Darsanavaraniya-Karma: Ruhda var olma önsezi veya sezgi kabiliyetini engelleyen ve örten karma. Diğer bir deyişle: Doğru Algıyı geliştiren ve gözden gizleyen Karma'dır.

3. Vedaniya-Karma: Haz veya elem ortaya çıkaran karma. Diğer bir deyişle: Hoş ve Nahoş duygular uyandıran karmadır. Biz bu Karma'ya bütün hayat tecrübelerinin sevinç ve acı'dan oluşmuş olmasını borçluyuz.

4. Mohaniya-Karma: Hakiki imanı örten ve böylece Doğru Davranışı, engelleyen karma. Diğer bir deyişle: Aldanış ve karışıklık meydana getiren karmadır. Bu Karma, alkol gibi, iyi ile kötüyü birbirinden ayırmamız için bize verilmiş olan yeteneğimizi bulandırır ve uyuşturup sersemletir.

5. Ayus-Karma: Bir varlığın içinde bulunduğu varoluş basamağında kalış süresini belirleyen karma. Diğer bir deyişle: Ferdî hayatın devamını belirleyen karmadır. Bu Karma, canlının hayat süresini belirler.

6. Nama-Karma: Jiva atomları arasındaki ferdî ve fizikî farklılıkları ortaya çıkaran karma. Diğer bir deyişle: Vücudun şekli ve derisi gibi dış görünüş özelliklerini belirleyen karmadır. Aynı zamanda bir insanın ya da bir hayvanın veyahut da bir nesnenin iç karakterini de son ayrıntısına kadar belirleyen karmadır.

7. Gotra-Karma: Canlının dünyaya geleceği aileyi ve doğumla sahip olacağı yüksek veya düşük statüyü belirleyen karma.¹²⁹ Meselâ, başkalarını kınama ve kendini övmenin, düşük bir statüye sebep olan karma'nın sonucu olduğu söylenir.¹³⁰

¹²⁸ Daha geniş bilgi için bkz. Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 169-170.

¹²⁹ Geoffrey Paminder, a.g.e., s. 245; Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 162-166.

¹³⁰ Geoffrey Paminder, a.g.e., s. 246.

8. Antaraya-Karma: Engelleyici Karma. Diğer bir deyişle: Jiva'nın iyi ve doğru faaliyetler de bulunmasını engelleyen karmadır.¹³¹

H. JAINİZMDE TENASÜH İNANCI

Jainizm, tenasühe yani ruh göçüne inanır.¹³² Bu inanca göre; ölüm olayının gerçekleşmesiyle birlikte bedenden ayrılan ruh, nihai kurtuluşa yani *Nirvana*'ya bir diğer deyişle *moksha*'ya ulaşamadığı sürece, sahip olmuş olduğu Karmik birikime bağlı olarak yeryüzündeki bedenleşmesini sürdürmektedir. Yani ruh, Samsara Çarkı'ndan kurtulamadıkça, Jainist düşünce sisteminde kabul edilen dört varoluş kategorisinden birinde sürekli olarak yeniden doğmaya mahkumdur. Bu varoluş sahaları aşağıdan yukarıya doğru *Adhi-loka* veya *Naraki**, *Tiryanca*** , İnsanlar âlemi ve *Urdha-loka* (Tanrılar âlemi) şeklinde sıralanır. Her türlü Karmik birikimden kurtularak yeniden aslı hüviyetini kazanmış olan ruhlar (*siddha*), burada zikrettiğimiz basamakların ötesine yükselir ve Samsara Çarkı'ndan sonsuza dek kurtulur. Buna karşılık, Karmik birikime sahip ruhlar ise, önce *Naraki*, *Tiryanca* veya *Urdha-loka*'da yeniden bedenleşerek sahip oldukları Karmik birikimin niteliğine göre ceza veya mükâfat görecekler; böyle ruhlar ancak bundan sonra yeryüzüne dönecek ve daha üst varoluş katmanlarında yeniden dünyaya gelebilmek için çabalayacaklardır. Ruhun bu serüveni "*siddha*" adı verilen en yüksek noktaya ulaşınca kadar devam eder.¹³³

Jiva, geçmişte nasıl başladığı bilinmeyen hareketiyle ve bunun sonucunda kendine nüfuz eden Karmik madde sebebiyle hem orijinal formunu hem de aslı hüviyetini kaybederek değişik varoluş basamaklarında muhtelif şekiller almış ve almaya da devam etmektedir. Meşhur Jainolog Hermann Jacobi, ruhun bu hareketini okyanustaki bir su kabağı veya çantanın durumuna benzetir. Bilindiği gibi, söz konusu bu maddeler boş olduklarında suyun üstünde kalabildikleri halde, içlerine kum veya taş konulması durumunda, okyanusun yüzeyinden daha derinlere hatta dibine kadar batırlar. Aynı şekilde tabii hâli itibarıyla kozmosun en üst noktalarına tırmanabilen ve buralarda sürekli kalabilen ruhun, kendisine Karmik madde nüfuz ettikten sonra Samsara Okyanusu olarak tanımlayabileceğimiz varlık âleminin daha aşağı safhalarında varolması da kaçınılmaz bir şeydir. Onun okyanus yüzeyine yeniden yükselebilmesi, ancak Karmik unsurlardan temizlenmesiyle mümkün olacaktır.

¹³¹ Hermann Jacobi, a.g.md., VII/469, Geoffrey Parinder, a.g.e., s. 246; Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 166.

¹³² Felicien Challaye, a.g.e., s. 63; Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 170; Mehmet Taplamacıoğlu, a.g.e., s. 158; A. Hilmi Ömer Buddha, a.g.e., s. 125.

* *Adhi-loka* veya *Naraki*: Kutsal sutralarda, insanların kötü amellerine karşılık bir azap ve işkence yeri olması itibarıyla İslâm Dini'ndeki cehennem anlayışına tekabül ettiğini düşündüğümüz *Adhi-loka*'nın yedi alt katmanının bulunduğundan söz edilir. Yapılan amelin kötülük derecesine bağlı olarak ruhun bu katmanlardan birinde yeniden bedenleşerek cezasını çekeceğine inanılmaktadır. Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 171. (Dipnot).

** *Tiryanca*: Yeryüzünde insanların dışındaki diğer canlı-cansız bütün varlıkların yaşadığı yere verilen isimdir. Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 171. (Dipnot).

¹³³ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/511; Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 171.

Jainizme göre, ölüm olayının vukuu ile birlikte bedenden ayrılan ruhun yeniden bedenleşmesi anlık bir olaydır. Yine Jainizme göre, gerek fiillerin icrası aşamasında gerekse onların karşılıklarının görülmesi safhasında ferdilik esastır. Herkes ancak kendi fiillerinden sorumludur ve sadece kendi Karmik birikimlerine göre ceza veya mükâfat görecektir. Bu durumda ne oğlun onun adına yaptığı fiillerin ne de Tanrılık vasfını kazanmış Âcarya'nın şefaati söz konusudur.

Diğer taraftan, yine Jainist anlayışa göre, bir ruhun her varoluş basamağında hareketi, burada alacağı şekil ve kalış süresi önceden belirlenmiştir. Bununla birlikte, şu hususun da açıkça belirtilmesinde fayda vardır ki, ruhun yeniden bedenleşme aşamalarındaki hareketi, kendi Karmik birikiminin zorlaması olmayıp, kendi tabî bir özelliğidir. Daha açık bir deyişle, ruhtaki hareketlilik özelliği, onun, Karma sayesinde kazandığı arzî bir nitelik değil, onun aslî özelliklerindedir. Karma'nın ruhun hareketiyle ilgisi ise, onu yönlendirmesi sebebiyledir.

Jiva, ölüm gerçekleşir gerçekleşmez, hemen kendisi için belirlenen yeni beden ve âleme sıçramaktadır. Keyfiyeti ve kemiyeti itibarıyla farklı Karmik birikimlere sahip olan ruhlar, sahip oldukları unsurların ağırlığına göre Samsara Çarkı çerçevesinde, varoluş basamaklarının farklı yerlerine incek veya çıkacaktır. Jiva'nın, varoluş basamaklarının hiçbir anında bedensiz olarak varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Çünkü olup biten her şeyin gerçek öznesi ruh kabul edilmekle birlikte, onun gerek fiillerin icrası gerekse bunların ortaya çıkaracağı haz ve elemelerin tecrübe edilmesi aşamasında mutlaka bedenle birlikte olacağı kabul edilmiştir. Kısacası, Jainist inanca göre ruh, şekil âleminde bulunduğu müddetçe hiçbir zaman bedenden azade kalmaz.

Jainizme göre ruh, varoluş basamaklarının neresinde olursa olsun, sahip olmuş olduğu Karmik birikimleri; haz veya elem şeklinde meyvesini verdikten sonra mutlaka yeryüzüne yeniden döner. Yani ruhun yer altı ve yerüstü âlemlerdeki hayatı sürekli değildir. Dolayısıyla bütün bu varoluş basamakları, ruhun yeniden aslî formunu kazanma sürecindeki geçici mertebelerdir. Hemen hemen bütün canlı türleri Karma ve Tenasüh prensiplerine göre varoluşlarını sürdürmektedir. Ruh, mahiyeti gereği sahip olduğu Karmik birikimlerin açtığı çığırda sürekli hareket halindedir. Bu hareketlilik, hem ruhun aslî safiyetini kazanabilmesi için gerekli, hem de tenasüh anlayışının bir gereğidir.¹³⁴

SÜİFD / 21

291

I. JAINİZMDE AHİMSA PRENSİBİ

Jainist inancın merkezinde “*ahimsa*” (şiddetsizlik, hiçbir şeye zarar vermemek, incitmek, öldürmemek) prensibi yer alır.

Ahimsa yani şiddetsizlik prensibi, yaşayan hiçbir canlıya herhangi bir yolla zarar vermeme, onu incitmeme ve öldürmeme ilkesidir. Jainistler bu prensibi çok ciddi bir şekilde ele almışlar ve öğretilerinin en önde gelen prensiblerinden biri yapmışlardır. Hatta hayat tarzlarını bu prensibe göre düzenlemişlerdir. Jainizme göre insanın başlıca görevi; kendi ruhunu ve çevresinde bulunan canlıları geliştirip, olgunlaştırmaktır. Bunun gerçekleşebilmesi de Ahimsa prensibine uymakla müm-

¹³⁴ Ali İhsan Yitik, a.g.e., s. 171-174.

kündür ki, bu sebeple Ahimsa, en üstün bir davranış ilkesi olarak benimsenmiştir.¹³⁵

Bir Jainist mükemmellik veya güzellik uğruna da olsa asla hiçbir canlıyı öldürmez. Jainizme göre "himsa" (şiddet), onsekiz ana günahın en kötüsüdür. Jainizmin müntesipleri, en küçük bir böceğin bile hayatının kutsal olduğuna inanır. Çünkü onun hayatı da çok daha mükemmel ve yüksek bir statüde bulunan insanoğlunun hayatı gibi ezeli ve ebedidir. Jain zoolojisinde yaşayan varlıklar yani hayat sahibi olan canlı varlıklar, sahip oldukları duyu organlarının sayısına göre sınıflandırılmışlardır. Dokunma, tat alma, koklama, görme ve duyma olmak üzere beş duyu organı vardır. Jainistler, sıralamanın en altında bulunan ve sadece dokunma duyusuna sahip olan bitkilerden, sıralamanın tepesine doğru çıktıkça, sahip olunan duyu organlarının sayısının artmasıyla doğru orantılı olarak tanzim edilen bir sınıflandırmaya sahiptirler ki, kümes hayvanları, koyun, balık v.b. hayvanlar sadece dokunma duyusuna değil aynı zamanda düşüncenin de ilk basamaklarına sahip olarak görülmüştür.

Jainistlere göre, eğer birden fazla duyu organına sahip canlılara zarar verirse bu daha da acıdır. Bu anlayışın bir sonucu olarak "vejetaryenlik" ortaya çıkmış ve daha az duyu organına sahip yiyecekler tercih edilmiştir. Hatta Jainistler meyve bile yemezler. Vejetaryen olmayan bütün yiyecekler, insanları iki ya da daha fazla duyu organına sahip canlıları öldürmeye götürür ki, bu da hoş olmayan bir şeydir.

Ahimsa prensibi bütün canlıları ihtiva eder. Canlı varlığın küçük ya da büyük olmasının hiçbir önemi yoktur. Tüm hayat sahibi canlı varlıklar; boyutlarına ve şekillerine bağlı olarak değil, çeşitli ruhânî oluşumlarına göre eşittir. Bu yüzden hiçbir canlı varlık diğer bir canlı varlığa zarar verme, onu incitme veya öldürme hakkına sahip değildir. Her canlı varlık varolma hakkına sahiptir ve bütün canlı varlıkların birbirleriyle mükemmel bir uyum içerisinde yaşaması gereklidir.¹³⁶

Jainizmdeki Ahimsa prensibi; evrensel sevgi ve şefkatin pozitif güçlerinden oluşmuştur. Bu prensibi çiğneyen bir kişinin çile çekecek insanlardan bir farkı kalmaz. Şiddetin her çeşidi tamamen yasaklanmıştır. Jainizme göre şiddet sadece fiziksel değildir; düşüncede gösterilen şiddet (*bhava-himsa*), şiddetin daha ince ve daha tehlikeli bir biçimidir ve fiziksel şiddet (*dravya-himsa*)'ten önce gelir. Çünkü Jainistler düşünceyi eylemin babası olarak görürler ve bu yüzden bir canlı varlık hakkında kötülük düşünmek bile şiddet anlamına gelir.

SÜİFD / 21

292

Çok küçük canlıları öldürmeden ya da incitmeden yaşamak, pratik olarak pek mümkün görünmemektedir. Bazı canlılar biz nefes alırken, su içerken ya da yemek yerken bile ölmektedir. Bu yüzden Jainizme göre hayatın en düşük biçimlerine en az zararı vermek hayatın temel hedefi olmalıdır. Evrende, başta insanlar olmak üzere hayvanlar, böcekler, bitkiler, bakteriler ve en güçlü mikroskopların bile göremeyeceği çok küçük canlılar vardır. İşte bu canlı varlıklara zarar vermemek için Ahimsa prensiblerine aşırı derecede bir titizlikle uymak gerekir.

¹³⁵ E. Royston Pike, a.g.e., s. 203, "Jainism" maddesi; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/847; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 65; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Diller Sözlüğü, s. 348; "Jainizm" maddesi.

¹³⁶ E. Royston Pike, a.g.e., s. 204, "Jainism" maddesi.

Bu anlayış gereği, Jainizmde keşişlerin uymakla mükellef olduğu bazı aşırı kurallar ortaya çıkmıştır. Mesela, Shvetambaralar, hava karardıktan sonra küçük canlıların görülemeyeceği endişesi ile geceleyin yemek yemezler. Digambara keşişleri ise günde bir defa yemek yerler.

Gerçek bir dindar keşiş, bir sivrisineği yutmak korkusuyla suyu içerken bile süzerek içer ve konuşurken, kazaen de olsa çok küçük böceklerin hayatına son vermemek için ağzlarını bir *muslin* parçasıyla örterler. Yine Digambara keşişlerinin çıplak gezmelerinin altında yatan sebeplerden biri, giysilerin arasına girecek küçük canlılara zarar vermeme isteğidir.

Jainist bir keşişin sahip olması gereken gereçleri, basit ihtiyaçlarına bağlıdır. Bunlar Shvetambaralara göre, bir elbise, bir battaniye, dilenmesi için gerekli olan bir sadaka kasesi, bir asa, yürürken; her hangi bir hasarata zarar vermemek için önünü süpüreceği kısa saplı bir süpürge ve konuşurken çok küçük böceklerin ağza girmesini önlemek için ağız ve burnu örtecek kadar küçük bir *muslin* parçasıdır. Digambara keşişleri de benzer gereçlere sahiptir; fakat onlar elbise giymezler ve süpürge yerine tavus kuşunun tüylerini kullanırlar.¹³⁷

Yine Ahimsa prensibi inancı gereği, Jainler, Hindistan'da sadece hasta ve yaralı hayvanların bakımlarını yapıldığı mükemmel hastaneler yapmakla kalmamışlar, yaşlı hayvanların tabii hayatlarında ölünceye kadar ihtiyaçlarının karşılandığı barınak ve bakım evleri (*panjarapolalar*) de yapmışlardır.¹³⁸

İ. JAINİZMİN AHLÂK KURALLARI

Karma ve Tenasüh inancının doğrudan bir sonucu olan¹³⁹ Jainizmin ahlâk kuralları, Mahavira'ya isnad edilen kutsal metinlere dayandırılır. Ahlâk kuralları, rahip ve rahibeler dışındaki sıradan vatandaşlar için bile oldukça ağırdır.¹⁴⁰

Jainizmin ahlâk kuralları, kişinin kendi ruhuna Karmik maddelerin akışını engelleyen ve kurtuluşa erişmesini sağlayan hususlardır. Bunun için gerek rahip ve rahibeler, gerekse *Sravaka* (Dinleyici)'lar ve *Upasaka* (Hizmetçi)'lar olarak isimlendirilen laik kadın ve erkek Jainistler tarafından yerine getirilmesi gereken feragat kuralları vardır ki, bunlar "*vrata*" (yemin)'lar olarak açıklanmıştır.¹⁴¹

Rahip, rahibe ve keşişler tarafından yapılan yeminler; "*mahavrata*" (büyük yemin)'lar, laik kadın ve erkekler tarafından yapılan yeminler ise "*anuvrata*" (küçük yemin)'lar olarak isimlendirilmiştir.¹⁴² Laik kadın ve erkekler tarafından yapılan

¹³⁷ Hermann Jacobi, a.g.md., VII/472; E. Royston Pike, a.g.e., s. 204; "Jainism" maddesi; Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 75; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş s. 79.

¹³⁸ Hermann Jacobi, a.g.md., VII/473; E. Royston Pike, a.g.e., s. 204, "Jainism" maddesi; S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/847.

¹³⁹ S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/847.

¹⁴⁰ Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştas, a.g.e., s. 64; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 110.

¹⁴¹ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/509; E. Royston Pike, a.g.e., s. 204, "Jainism" maddesi.

¹⁴² Mircea Eliade-loan P. Couliano, a.g.e., s. 75; Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/511; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 79.

yeminlerin *anuvrata*'lar olarak isimlendirilmesi; rahip, rahibe ve keşişler tarafından yapılan *mahavrata*'lardan çok daha ilimli olması sebebiyledir.¹⁴³

Jain ahlâkının temellerini oluşturan bu iki yemin çeşidi, ruhbanların ve aile reislerinin ruhi gelişmelerini kolaylaştıran hususlar olarak mütalaa edildiklerinden Jainist müntesipler tarafından titizlikle uygulanmaya çalışılmaktadır.

Ruhbanlar "*samvara*"yı kazanmaya çalışırlar. Bunun gerçekleşmesi için takip ettikleri ruhânî yol; aşağıda birer birer sayılan ahlâkî davranış pratiklerin yapılması vasıtasıyla gerçekleşecek olan Karmik maddelerin akışının kesilmesini sağlayan yol olarak tanımlanmıştır.

Bu ahlâkî davranış pratikleri şunlardır:

1. "Denetim": Zihnî, şifâhî ve bedenî aktivitelerin üçlü denetimini sağlamak

2. Beş kat "Dikkatlilik": Yürürken, iş yaparken, konuşurken, dinlenirken ve salgı fonksiyonlarını icra ederken, yaşayan varlıklara zarar vermemek için beş kat dikkatli olmak

3. Dasa-dharma-On kat "Dürüstlük": Sabırlılık, alçak gönüllülük/tevazu, doğruluk, saflık/masumluk, doğruluk/dürüstlük, iradelilik, zahidlik, feragat, gönüllü yoksulluk ve ruhanî itaat.

4. Anupreksas-Oniki zihnî "Tefekkür": Nesnelere sürekli olmaması, insanın acizliği, tenasühünün sebebi, bu devredeki her bir varlığın dinmeyen yalnızlığı, beden ve ruh arasındaki temel farklılıklar, bedenin kirliliği, karmik madde akışının varlığı, böylesi bir akışı durdurabilmenin vasıtaları, karmik maddeyi defetmenin yani karmik maddeden kurtulmanın yolları, bir tanrının yardımı olmaksızın her kişinin kendi kurtuluşundan sorumlu olduğu gerçeği, aydınlanmanın nadirliği ve hakikat yani Jainler tarafından takdim edilen özellikle Ahimsa gibi öğretilerin gerçekliği üzerinde tefekkür etmek.

5. Yirmiiki "Tecrübe": Dini hayatın tabiatında varolan açıklıktan mahcubiyete kadar sıralanan tecrübe.

Bu ahlâkî davranış pratiklerini yerine getiren keşiş, sonunda göstermiş olduğu kararlılık ve yaşadığı zühd hayatı vasıtasıyla Karma'nın kalıntılarını bertaraf ederek kurtuluşa erecektir.¹⁴⁴

Bir Jain aile reisinin muhtaç olduğu faziletlerin listesi Jainist gelenek ve literatürde çok dikkatli bir şekilde belirtilmiştir. Bazı listeler, ruhban olmayan laiklerin uymak zorunda olduğu otuzbeş ahlâk kuralını içerir.

Jainlerin ahlâk kuralları çerçevesinde yerine getirdikleri beş yemin şunlardır:

1. Ahimsa-Şiddetsizlik: Hiçbir canlı varlığa zarar vermemek, incitmek ve öldürmemek.¹⁴⁵ Ne kişisel kavgalarda, ne savaşta, ne de yiyecek veya spor için ne

¹⁴³ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/509.

¹⁴⁴ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/511.

¹⁴⁵ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII-509, 511; E. Royston Pike, a.g.e., s. 204-205; "Jainism" maddesi, Mircea Eliade, A History of Religious Ideas (I-III), From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity, II/88; Mircea Eliade-Ioan P. Couliano, a.g.e., s. 75; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 79; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 348, "Jainizm" maddesi; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 65; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 110.

de fenni amaçlarla canlı hayvanların kobay olarak kullanımı suretiyle bilgi geliştirmek için ve ne de bir sineklik ile bir böceği vurarak ezmek suretiyle şahsî bir konfor ve rahatlık sağlamak amacıyla olsun hiçbir canlıyı öldürmemek.¹⁴⁶

2. Satya-Doğruluk: Yalan söylememek. Hangi sebeple olursa olsun yalan ve yanlış beyanatta bulunmamak.

3. Aste ya veya Acharya-Dürüstlük: Hırsızlık etmemek. Yani sadece meşru yollarla ve kanunlara uygun işler yapmak suretiyle kazanılmış maddî zenginliğe sahip olmak. Kişinin kendisine verilmeyen şeyi almaması, hırsızlık etmemesi, gümrük kaçakçılığı, kalpazanlık (sahte para basmak) ve hatalı ölçü ve tartı aletleri kullanmaktan kaçınması.

4. Brahmacharya-Zina yapmamak: Bütün yasaklanmış olan seksüel aktivitelerden geri kalmak. Seks arzusunu kontrol ederek kişinin sadece kendi eşyle yetinmesi ve eşlerin birbirine sadık kalması ve bir de mümkün olduğunca az cinsî münasebette bulunmak.

5. Aparigraha-Az bir mal ile yetinmek: Maddî zenginliğe olan bağlılık ve sevgiden feragat ederek mal-mülk sahibi olmayı en aza indirmek suretiyle mal-mülk edinmede bir sınırlama yapmak.¹⁴⁷

Bir altıncı yemin ise, karanlıkta istemeyerek de olsa herhangi bir hasarata zarar vermek, onu incitmek veya öldürmekten kaçınmak maksadıyla hava karardıktan sonra akşamleyin veya gece karanlığında herhangi bir şey yeyip-içmemektir.¹⁴⁸

Bütün bu yeminlerin dışında bedenî hareketleri kısıtlayan diğer yedi yemin şunlardır: Herhangi bir kişiyle karşılaşma, eşyaları kullanma, düşünce, söz ve amel ile ilgili hususlarda dikkatli olma, meditasyon için saatlerce hareketsiz kalma, uzun süreli oruç tutma ve Jain müntesiplerine misafirperverlik gösterme.

Saddhu, zahid ve keşişlerin bu yeminlere çok titiz bir şekilde riayet etmesi gerekir. Bu kişiler, fakirliğe ve bir kadınla konuşmama veya ona bakmama gibi çok ağır hususları da içine alan tam bir iffet hayatına yemin ederler. Ayrıca yürürken, konuşurken, herhangi bir şeyi yiyip-içerken ve bir şeyi tutarken azamî derecede dikkatli olmaları, hiçbir şeye tamah etmemeleri, onlara karşı büyük sevgi ve aşk beslememeleri gerekir. Bunlardan başka, yılda bir defa saçlarını kökünden kopması ve bedeninin kontrolü altına girmemesi, hayatını ya bir manastırda veya gezgin-dilenci olarak geçirmesi gerekir. Kadın zahidler, erkeklerin yaşadığı gibi bir hayata sahip olurlarsa, yüksek bir onura ulaşabilirler.

Laikler ahlâk kuralları çerçevesinde, öldürmemeyi gerektiren iş kanunlarını yerine getirmelidirler. Onlar, cömert olmalı, elbiselerinde ve davranışlarında

¹⁴⁶ E. Royston Pike, a.g.e., s. 204-205, "Jainism" maddesi.

¹⁴⁷ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/509, 511; E. Royston Pike, a.g.e., s. 205; "Jainism" maddesi; Mircea Eliade-Ioan P. Couliano, a.g.e., s. 75; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 79; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 348; "Jainizm" maddesi; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 65; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 110; Osman Cilacı, Dinler ve İnsanlar, s. 235.

¹⁴⁸ Colette Caillat, "Jainism" maddesi, VII/509; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 348, "Jainizm" maddesi; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 65; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 110.

mütevazı olmalı, güzel ortaklıklar kurmalı, bütün aşınıklardan sakınmalı, evlenmeli ve evlilik (karı-koca) ilişkileri çerçevesinde kendilerini tatmin etmeli, günlük olarak kutsal kitapları okumalı ve iyilik yapmak için uygun zamanları ve elverişli durumları kaçırmamalıdır.¹⁴⁹ Yine laikler “*mula-guna*” denilen sekiz kurala ve oniki tövbeye uymak zorundadırlar.

Mula-gula kuralları; et, bal, meyve yememek, şarap içmemek ve geceleri yemek yememek gibi kurallardır. Oniki tövbe ise; kaba şiddete, kaba yalana, kaba hırsızlığa başvurmamak, karısından hoşnut olmak, az mülk edinmek, hareket alanını dar tutmak, incitici cezalardan kaçınmak, eğlendirici ve ferahlık verici nesnelere uzak durmak, ağırbaşlılık, keşşileri örnek alarak bir süre oruç tutmak, keşşilere ve başkalarına hediye vermek, fiziksel sebeplerle yeminlere riayet edemeyecek duruma geldiğinde kendini aç bırakarak gönül rızasıyla ölmektir.¹⁵⁰

J. JAINİZMDE İBADET

Jainistlerin yaşadıkları hemen her yerde ya bir kutsal mabed ya da bir hac yeri bulunur. Bunlardan bazıları günlük ibadet yerleridir. Jainist cemaatin ruhânî yönetimi rahip ve rahibelerin elindedir. Ruhban sınıfı daha önceleri gezginci bir hayat sürerken, manastırların yapılmasından sonra bu durum değişmiş ve ruhbanlar manastırlara yerleşmişlerdir. Manastırlara yerleşen rahip ve rahibeler, kutsal metinleri okuyarak, tefekkür ederek beden ve ruhlarını terbiye etmekle vakitlerini geçirirler. Rahipler gibi halk da günlük belirli ibadetleri yerine getirir. Jainler çok güzel mabedler inşa etmiştir. Bu mabedler, Hindistan'daki mabed mimarisinin nadide ve göz kamaştırıcı yapıları olarak yerini almıştır. Mabedlerdeki ibadet esnasında mabedlerde bulunan tasvirlere tapınılır. Jainizmde tasvirlere tapınma (*puca*) geleneği erken bir dönemde, belki de Mahavira'nın ölümünü müteakip ilk yüzyılda gelişmiştir. Kashana döneminde (M.S. I. ve III. yüzyıl), Jainizmin iki büyük mezhebi olan Digambara ve Shvetambaraların, Tirthankaraların ayakta veya meditasyon gereği bağdaş kurmuş vaziyetteki çıplak tasvirlerine tapındığı sanılmaktadır.

Jainizmde ibadet ve âyinler sadece Jain tasvirlerine tapınma ile sınırlı değildir. Kurtuluşa ermiş bütün ruhlara, keşşilere ve kutsal yazılara da ta'zimde bulunulur. Günlük ibadetler sırasında Mahavira ve ondan önceki Tirthankaraların adları zikredilir ve onlarla ilgili ilâhiler söylenir. Tefekkür edilir ve tövbede bulunulur. Mabedteki tanrı ve Tirthankaraların heykellerine meyve ve sebze sunulur, önlerine lamba ve tütsüler konulur, putları yıkanır, yağlanır ve çiçeklerle süslenir. Ayrıca ibadet amacıyla Tirthankaraların yaşadıkları kabul edilen yerler ziyaret edilerek hac edilmiş olunur. Bu ziyaretler esnasında dünyevî isteklerin gerçekleşmesi için tanrılara ve Tirthankaralara dua edilir, hatta bazı Jainler, Bhayron, Hanuman ve Ganesha gibi Hindu tanrılara da dua ederler. Mabedlerindeki ibadetler Jainist

¹⁴⁹ E. Royston Pike, a.g.e., s. 205, “Jainism” maddesi.

¹⁵⁰ Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 348, “Jainizm” maddesi; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 65.

rahipler tarafından değil, halk tarafından idare edilir. Hatta bazan, Hinduizmin din adamları olan Brahmanlar, ücretle Jain mabedlerinde çalıştırılır.¹⁵¹

Jainizmde oruç geniş bir yer tutar. Arka arkaya kırk gün oruç tutulur. Bu oruç; birçok besini yememe şeklinde gerçekleştirilir. Jainistler açlık orucu tutmak suretiyle intihar etmeyi hem överler hem de dinî bir ritüel olarak görürler.¹⁵²

Sonuç olarak; günümüzde kendi içine kapanık bir hayat tarzını benimsemiş olan Jainler, dürüst ve sade bir hayat yaşarlar. Jainizm evrensel töleransı vâzelmeye çalışmıştır. Onun diğer dinlere karşı tavrı; eleştirmeme ve tenkid etmeme şeklindedir. Jainler rekabet etmez ve asla inançlarını yayma endişesi taşımazlar.¹⁵³ Jainist müntesiplerin sayısı üç milyonu aşmıştır. Ahimsa (şiddetsizlik) prensibi gereği tanrıçılıktan uzak duran Jainler, ticarete yönelmişlerdir. Etik bir yapıya sahip ekonomi anlayışları, nisbî bir zenginliği kendi toplumlarına garanti eden ticaretteki başarılarının etkenlerinden birisidir. Hindistan'ın sosyal hayatı içerisinde Jainistlerin önemli bir entelektüel yeri vardır.¹⁵⁴ Bir Jainist olan Mahatma Gandhi'nin politik ve sosyo-ekonomik felsefesini, dürüstlüğün ve şiddetsizliğin temelleri üzerine kurmasında büyük ölçüde Jainizmin, özellikle Rayachand isimli bir Jain azizinin etkisi olmuştur.¹⁵⁵

JAINİZM

JAINISM

Yrd.Doç.Dr.Galip ATASAGUN

This article provides an overview of the history, theology and achievements of Jainism. Included is an account of its finding by Mahavira and the events surrounding the development of schisms ultimately leading to divergent sects (Digambaras and Shvetambaras). The discussion also addresses Jainism's central tenets such as *ahimsa* (non-violence), karma, the transmigration of the soul and total renunciation as well as its philosophies concerning salvation, reality, passion and the sanctity of all life.

الجينية

في هذا المقال يقدم تقييم عام عن تاريخ وآراء وأثار الجينية التي تعتبر ديانة منشقة عن الهندوسية، كما يبحث عن تأسيسها من قبل مهاويرا Mahavira، وانقسامها فيما بعد إلى فرعين: Digambaras وسويتامبيرا Shvetambaras. ويناقش مبادئهم العامة، مثل عدم إخماد الروح، والكارما، والتناسخ، والتضحية العامة، إلى جانب آرائهم كالتنحية، والدعوة إلى تقديس الحياة، والمشقة.

SÜİFD / 21

297

¹⁵¹ Ekrem Sankçioğlu, a.g.e., s. 192-193; Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s.66-67; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 111; Ahmet Güç, a.g.e., s. 99.

¹⁵² Abdurrahman Küçük-Mustafa Erdem-Münir Koştaş, a.g.e., s. 67.

¹⁵³ S. Krishna Saksena, a.g.md., XII/847.

¹⁵⁴ Mircea Eliade-Ioan P. Couliano, a.g.e., s. 75; Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 79.

¹⁵⁵ Geoffrey Paminder, a.g.e., s. 249.